Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ŌZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1998 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

• 10 июл, № 28 (3464) •

МУҚАДДАС ТУЙҒУ

Маълумки, бундан икки ой муқаддам — 9 май куни Иккинчи жаҳон урушида фашизм устидан ғалаба қозонилганига 53 йил тўлди. Бу сана кўплаб мамлакатлар қатори Ўзбекистонда ҳам кенг нишонланди. Негаки, уруш бизнинг халқимиз ҳаётида ҳам оғир ва қайғули из қолдирган. Азамат йигитларимиздан 450 минги қирғин-барот жангларда шаҳид бўлди, кўплаб одамларимиз фронтдан майиб-мажруҳ бўлиб қайтишди. Юртимизда уруш кулфатини тортмаган оила қолмади ҳисоби. Шу боис халқимиз Ғалаба кунини ҳам ўкинч, ҳам қувонч билан кутиб олади. Уруш қурбонлари хотирасини ёдга олиб, орамизда яшаётган, тобора сафлари сийраклашиб бораётган собиқ жангчиларга алоҳида ҳурмат-эътибор кўрсатади.

Президентимиз бу йилги байрамда қатнашаётиб, кўпчиликнинг дилидаги бир гапни айтди. Янаям аниқроғи, урушда ҳалок бўлганлар хотирасини абадийлаштириш ҳақида таклиф киритди. Бу фикр-мулоҳазаларни эшитиб, менинг кўнглим тоғдек кўтарилди. Мустақиллик туфайли ватанимизда инсон қадри том маънода улуғланаётганидан жуда қувондим.

Дарҳақиқат, хотира фақат комил инсонларгагина хос бўлган муқаддас туйғудир. Таъбир жоиз бўлса, у ўтмиш билан бугун, бугун билан келажак ўртасига солинган кўзга кўринмас кўприкдир. Қолаверса, ўтганларни ёдга олиш, руҳларини шод этиш халқимизнинг азалий одатларидандир.

Биз — қонли жангларда жон олиб, жон берган собиқ жангчилар доимо бир нарсадан мамнун бўлиб юрамиз. Қайга борсак, одамлар иззат-ҳурматимизни жойига қўйишади, эҳтиром билан тўрга ўтқазишади. Бу масалага ҳукуматимиз миқёсида ҳам жуда катта эътибор берилмоқда. Масалан, ғалабанинг 50 йиллиги нишонланган 1995 йилда Президентимиз Фармонига кўра урушда қатнашган ва фронт орқасида меҳнат қилган юз минглаб ҳамюртларимиз ҳукумат мукофотлари билан тақдирландилар. Бундан ташқари, уларга турли имтиёзлар берилди. Айни чоғда, урушда ҳалок бўлган 450 минг нафар ўзбекистонлик жангчилар ҳам унутилмади. Улардан ҳар бирининг исм-шарифи, таржимаи ҳоли, меҳнат фаолияти ва урушда кўрсатган жасорати қисқача баён этилган 33 жилддан иборат «Хотира» китоби чоп этилди. Мангуликка дахлдор бундай савобли ишлар бугунги кунларда ҳам давом эттирилмоқда.

Мен юртимизда инсон хотирасини абадийлаштириш борасида амалга оширилаётган ишларни кўриб замонамизга шукроналар келтираман. Шу билан бир қаторда, бу ишга маълум даражада ўз ҳиссамни қўшиб келаётганимдан фахрланаман. Зеро, сўнгги ўн йилликлар давомида жанг бўлган жойларни қайта-қайта зиёрат қилдим, архивхоналарда ҳафталаб, баъзан ойлаб ўтирдим. Натижада юзлаб ҳамюртларимизнинг фронтда кўрсатган жасоратлари ҳақида ўта муҳим ҳужжатларни тўпладим. Улар асосида кўплаб мақолалар ёздим. Собиқ қуролдошларнинг кейинчалик бир-бирлари билан топишишларига сабабчи бўлдим.

Насиб этса, Худо умр берса, бу ишимни келажакда ҳам давом эттираман. Инсон хотирасини улуғлашни ўзимнинг муқаддас бурчим деб биламан.

Мажид САМАДОВ,
уруш ва меҳнат фахрийси

ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ — ЭҲТИЁЖ

Ўзбекистон ўз истиқлолининг етти йиллигини нишонлашга тараддуд кўрмоқда. Мамлакатнинг барча вилоятларида ижтимоий-маънавий ва иқтисодий тараққиётнинг турли жабҳаларида кенг кўламдаги ишлар рўёбга чиқарилмоқда. Мамлакатимиз раҳбари Ислом Каримов ана шу жараённинг бориши билан яқиндан танишиш мақсадида тез-тез мамлакат вилоятларига сафар қилаётир. Президентнинг 8 июл куни Самарқанд вилоятига ташрифи самарқандлик зироатчиларнинг давлатга ғалла топшириш режасини бажарган кунга тўғри келди.

Мамлакатимиз раҳбари аэропортдан Челак туманидаги Хартанг қишлоғига йўл олди. Бу ерда бу йил таваллудининг 1225 йиллиги халқаро миқёсда кенг нишонланадиган буюк муҳаддис Имом Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий бобомизнинг муборак зиёратгоҳи жойлашган. Юбилей муносабати билан Имом Бухорий ёдгорлик мажмуида кенг кўламдаги қурилиш ва ободончилик ишлари олиб борилмоқда. Юртбошимиз ушбу зиёратгоҳда амалга оширилаётган ишлар, иншоотлар қурилиши билан танишаётиб, аждодларимизнинг бебаҳо меросини ўрганиш, эъзозлаш халқнинг ўзлигини англашида муҳим жиҳат эканлигини таъкидлади. Ўзликни англаш эса бугун муҳим маънавий эҳтиёжга айланмоқда. Чунки тарихини билган, ўзлигини англаган халқгина буюк ишларга қодир бўлади.

Юртбошимиз Челак, Жомбой ва Тойлоқ туманларидаги пахтакорлар ва ғаллакорлар амалга ошираётган ишларни ҳам кўздан кечирди. Зироатчилар ва мутахассислар билан бўлган суҳбат чоғида уруғчилик масалаларига жиддий аҳамият бериш лозимлигини уқтирди. Вилоятда Ўзбекистон-Ирландия «Элита» қўшма корхонаси иш олиб бормоқда. Корхонанинг илмий ва тажриба майдонларида буғдой ва арпанинг янги навлари етиштирилмоқда. Ўзбекистон шароитига мос янги уруғ навларини яратиш бўйича эришилган натижалар эътиборни тортади.

Шуни айтиш кераккки, Самарқанд мустақил Ўзбекистоннинг иккинчи йирик шаҳри бўлиш билан бирга у юртимизнинг қадимий пойтахти ҳамдир. Мустабид тузум даврида бу қадимий шаҳарнинг меъморий обидалари хорижий саёҳларга кўз-кўз этиларди-ю, улардан олинадиган жарақ-жарақ пуллар шаҳарни ривожлантириш, меъморий обидаларни таъмирлаш ишларига етарли даражада ажратилмай собиқ империянинг бошқа ишларига сарф қилинарди. Юртимиз озодлиги боис аҳвол ўзгара бошлади. Ўзбекистоннинг қадимий пойтахтини узукка кўз қўйгандек гўзал қилиб қайта қуриш, уни янада обод ва кўркам шаҳарга айлантириш тадбирлари кўрилмоқда. Яқинда Самарқанднинг ҳаво дарвозаси халқаро ташкилотлар ҳамкорлигида жаҳон андозаларига мослаб қайта қурилди. Эндиликда қадимий шаҳарнинг бошқа иншоотларини ҳам таъмирлаш, янги иншоотлар барпо этиш ишлари кенг кўламда олиб борилмоқда. Юртбошимиз Самарқандда бўлган чоғида шаҳар қурилишининг янги бош лойиҳасини кўздан кечирди. Барпо этилаётган иншоотлар ягона сайёҳлик мажмуини ташкил этишига эътибор қаратди. Биз янги қурилишларни рўёбга чиқарар эканмиз, уларни буюк аждодларимиз бунёд этган маҳобатли обидалар сингари гўзал ва умрбоқий бўлишига ҳам аҳамият беришимиз зарурлиги айтилди.

Энг муҳими, юртбошимизнинг Самарқанд сафари мустақиллик йўлидан дадил қадам ташлаётган халқимизни улуғ ишларга сафарбар этиши, янги давр одамларини савоб ва хайрли ишларга илҳомлантириши шубҳасиз.

Сураткаш бисотидан

Содиқ МАҲКАМОВ суратга олган

Ўзбек саҳнасининг икки ёрқин сиймоси — Лутфихон ая ва Мукаррам опа ҳаётда ҳам, ижодда ҳам яқин маслакдош, елкадош ҳамфикр эдилар.

Баҳс

Нусратулло ЖУМАХЎЖА

БАҲСДАН МАҚСАД — ҲАҚИҚАТ

Матншунослик баҳси «катта танаффус»дан кейин янгидан бошлангани яхши бўлди. Бундай баҳс мавсумий бўлмаслиги, уни мавзу жиҳатидан ҳам чекламаслик керак. Амалий масалалар ҳам, назарий масалалар ҳам ёритилиб бориши фойдалидир. Лекин баҳснинг натижалилиги, маданияти қандай бўляпти? Шу жиҳатдан В. Раҳмоновнинг «Адабий идрок тантанаси» («ЎзАС», 1998, 23 январ сони) мақоласи ва И. Ҳаққулнинг унга жавобан ёзган «Санамай саккиз демайлик» («ЎзАС», 20 феврал сони) сарлавҳали мақоласи кишини лоқайд қолдирмайди. Чунки ўртада Аҳмад Яссавий ҳикматларининг асл моҳиятини қандай тушуниш ва халққа қандай тақдим этишдай масъулиятли, долзарб муаммо турибди.

Баҳс самарадорлигининг асосий омиллари ҳақиқат, адолат, самимият, беғаразлик, тантилик, холисликдир. Афсуски, Яссавий «Ҳикматлар»и баҳсида бундай омилларга амал қилинмади. И. Ҳаққул В. Раҳмоновнинг Аҳмад Яссавий «Ҳикматлар»и нашри ҳақидаги ҳақли танқидларини инкор қилишга беҳуда уринади. Кези келганда, ҳақиқатни тан олиш, иззат-нафсини мағлуб этиб, сукут сақлаш ҳам мардлик фазилатидир. И. Ҳаққул В. Раҳмоновнинг «Ҳикматлар» масъул муҳаррирсиз, нашриёт редактори раъйи билангина амалга оширилганлиги ҳақидаги танқидига жавобан «Чунки бошқа илож йўқ эди...», дея жавоб беради. Нега илож бўлмас экан? В. Раҳмоновдан тортиб, А. Қаюмов, А. Ҳайитметов, А. Рустамов, Н. Комилов, А. Абдуғафуров, Ё. Исҳоқов, Н. Раҳмонов, Б. Тўхлиев каби ўнлаб зукко ва тажрибали олимларимиз борки, «Ҳикматлар» матнини такомиллаштириш йўлида уларнинг хизматларидан фойдаланиш мумкин ва зарур эди. И. Ҳаққул ўзини оқлашга уринишда давом этади: «Собиқ шўро тузуми даврида «Ҳикматлар»ни халққа етказишнинг энг қулай йўли Туркия нашрига суяниш эди. Бунинг замирида «Яссавий шеърлари Туркияда босилади-ю, нечун Ўзбекистонда чиқмаслиги керак?» — деган бир муддао ҳам яширинганди». Тўғри, энди ҳамма айбни «собиқ шўро тузуми»га ағдараверши мумкин. Яссавий «Ҳикматлар»и нашри жараёнидан шахсан мен ва бошқа олимлар, қолаверса, жамоатчилик хабардор. Ўша пайтда Яссавий «Ҳикматлар»ини чоп этишга Ўзбекистонда табиий замин етилган эди. Қайта қуриш ва ошкоралик даври муносабати билан меросга янгича муносабат пайдо бўлди ҳамда диний-тасаввуфий адабиёт, шу жумладан, Яссавий ҳикматлари ҳам кенг тарғиб этила бошланди. Бунга матбуотимиз саҳифа-

Давоми учинчи бетда

ТИЛЛАРДА ВАТАН МАДҲИ

Икки кун давомида Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри биноси санъат шайдолари ва мухлислари билан гавжум бўлди. Театр саҳнасида она Ватанни, диёрни тараннум этувчи куй-қўшиқлар янгради. Бу даргоҳда Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги тизимида ўтказилган республика қўшиқ байрами якуний босқичи иштирокчилари ўзаро беллашдилар.

Қорақалпоғистон Республикаси ҳамда республикамизнинг барча вилоятларидан келган ғолибларнинг чиқишларини Тошкент давлат Консерваторияси ректори Равшан Юнусов раислигидаги ҳакамлар ҳайъати диққат билан кузатиб борди. Ҳайъат аъзолари орасида Саодат Қобулова, Ҳабибулло Раҳимов, Жасур Расултоев, Темур Маҳмудов, Козим Қаюмов, Жуманиёз Жабборов каби таниқли ижодкорлар бор эди.

Кўрик-танловда маданият уйлари, мактаб хор жамоалари, оилавий ансамбллар, болалар гуруҳи вакиллари қатнашдилар.

Бугун кўрик-танловнинг якунловчи қисми — ғолибларни тақдирлаш маросими бўлди. Омади кулган танлов ғолиблари энди республика миқёсида ўтказиладиган якуний босқичда қатнашадилар.

Шахсий мулоҳазалар

КИНОГА ТУШАСИЗМИ?

...»Янги «Ўтган кунлар» филмини кўрдингизми?», деган саволга бугун кўпчиликдан «ҳа, албатта», деган жавобни эшитиб қувонасиз. Мен ҳам янги «Ўтган кунлар»ни кўриш иштиёқида пойтахт марказидаги Алишер Навоий номидаги санъат саройига кирдим. Бугун филм ҳақида кўп гапирилмоқда, турфа хил муносабатлар билдирилмоқда. Шу сабаб бу борада мулоҳаза юритишдан ўзимни тийган ҳолда, филмни кўриш жараёнида туғилган бошқа бир мулоҳазалар билан ўртоқлашмоқчиман.

Фараз қилинг: санъат саройининг катта зали. Ҳали чироқлар ўчмаган. Тўғрида оппоқ экран, қип-қизил ўриндиқлар чўғдек ёнади. Одатдаги ҳол, шундай эмасми? Аммо... залнинг икки четидаги устига оқ мато ёпиб қўйилган қатор-қатор ўриндиқларга кўзингиз тушгач, беихтиёр кўнглингиз хира тортади.

Филм бошланди. Экранда Абдулла Қодирийнинг мунаввар сиймоси гавдаланди. Шу вақт залда ўтирган бир ҳовучгина томошабинлардан бири худди Американи янгидан кашф этгандек, «Ие, бу Чўлпоннинг асари экан-да?!», деса бўладими? Кулишни ҳам, куйишни ҳам билмайсан, киши. Наҳотки, ўзбек бўлатуриб ўзбекнинг икки буюк даҳосини — Қодирий ва Чўлпонни билмайдиган даражага етиб келган бўлсак?!..

Филмни катта қизиқиш ва ҳаяжон билан кўриб чиқдим. Аммо гўзал таассуротларимга оқ мато билан ўралган қатор ўриндиқлар соя ташлар, қулоғимда Кумушбибининг «Сиз ўшами?» деган сўзлари билан «Ие, бу Чўлпоннинг асари экан-да?!» деган ноўрин луқма баравар жарангларди.

Рости, мен кино залига киришдан аввал барча ўриндиқлар тўла бўлса керак, деб ўйлаган эдим. Ахир, экранда ўзбекнинг шоҳ асари кўрсатилади. Лекин аҳвол ўйлаганимдан тамом ўзгача эди. Хўш, нима учун бугун одамлар кинотеатрларга кам бормоқдалар? Нимага айрим кинотеатрларнинг иш фаолияти тўхтатилиб, уларнинг ўрни турли ошхона, омбор ёки дискобарларга бўшатиб берилмоқда. Сўзим қуруқ бўлмасин учун Акмал Икромов туманидаги «Бобур» ва Шайхонтоҳур туманидаги «Космос» ёзги кинотеатрлари ошхонага айлантирилганини айтиб ўтмоқчи эдим. Хўш, томошабин йўқми ёки унинг талабларини қондирадиган филмларми?

Кўпчилик юртдошларимиздан «Кинога тушиб турасизми?», деб сўрасангиз, «Вақт йўқ» ёки «Уйимда видео бор, кинода нима қиламан?», каби жавобларни эшитасиз. Бироқ барча нарсанинг ўз ўрни ва вақти бўлади. Тўғри, видеомагнитофонга истаган кассетани жойлаб истаган филмни кўриш мумкин. Лекин кинотеатрга боришдан мақсад фақат кино кўриш эмас-ку. Менимча, кинотеатрда одамлар алоҳида, ўзига хос бир муҳитда бўладилар. Ўзгаларнинг диди, маданияти билан танишадилар ҳамда ўзларининг диди ва маданиятларини ҳам кўрсатадилар. Умуман олганда, кинога бориш ҳам бир маданият-ку, ахир! Нима учун биз шундай маданиятдан воз кечиб, уйда ёлғиз қолишни маъқул кўрмоқдамиз? Кинотеатрларни ошхонаю дискобарлар, биллиардхоналарга айлантириб, моддиятни маънавиятдан устун қўймоқдамиз.

Хабарингиз бўлса бундан бир неча йиллар аввал театрларимизда ҳам бўш ўриндиқлар муаммоси кўтарилган эди. Бугунги кунда бу масала театрлар учун буткул ҳал бўлди, дея олмайман-у, лекин яқинда Ҳамза номидаги академик драма театри кассасидан «Чимилдиқ» спектакли учун чипта олмоқчи бўлганимда «жой йўқ» деган жавобни эшитиб хурсанд бўлдим. Демак, томошабин ажойиб спектаклга бўлгани каби, ажойиб кино асарига ҳам бефарқ эмас.

Хўш, кинотеатрларимизда ана шундай ажойиб кино асарлари қўйиляптими? Маълумки, «Ўзбекфилм» киностудияси учта алоҳида ижодий бирлашмага ажралгач, улар орасидаги ижодий рақобатнинг натижаси ўлароқ, «Юзсиз», «Кўзларим йўлингда», «Темир хотин», «Абдуллажон», «Юлдузингни бер, осмон» сингари кино асарлари яратилди. Эҳтимол, мана шу филмлар билан кино залларидаги бўш ўриндиқларни тўлдириш мумкин эди. Афсуски...

Кинотеатрларнинг бўшаб қолганлигига яна бир сабаб, менимча, бизда шоу-бизнеснинг тўла маънода мавжуд эмаслигидадир. Кинотеатрлар шоу-бизнеснинг барча талабларига мос равишда фаолият кўрсатиши, улар орасида соғлом рақобат мавжуд бўлиши керак. Бунинг учун эса ҳар бир кинотеатр раҳбариятидан янада кўпроқ изланиш ва ташаббускорлик талаб қилинади. Фикримча, улар жаҳон кино санъатининг дурдона асарларини сотиб олиш имконини топишлари лозим.

Ахир, ўзингиз айтинг, мабодо кинотеатрларимизда жаҳон киносининг дурдона асарлари, масалан, энг сўнгги «Титаник» филми ўзбек тилига дубляж қилинган ҳолда қўйилса, кино залларида бўш ўриндиқлар қоладими? Менимча, йўқ. Тўғри, «Титаник»ни сотиб олиш учун бугун ҳеч қайси кинотеатрнинг қурби етмаслиги мумкин. Бироқ, излаган имкон топар, дейдилар. Бу ишга тенг манфаатларга асосланиб тузилган шартномалар бўйича ҳаракат қилувчи ҳомийлар жалб этилиши лозим. Албатта, бунда қош қўяман деб кўз чиқармаслик, яъни, хориж кино асарлари миллийлигимизга қайси даражада мос келиш-келмаслиги диққат эътиборда бўлмоғи лозим. Ҳа, кинотеатрлар ҳар битта томошабин учун ана шундай курашса, унинг манфаатларини кўзда тутса, албатта, томошабин буни қадрлайди.

Кино мухлислари ўз даврида машҳур бўлган «Парадизо кинотеатри» филмини яхши эсласалар керак. Филмда барчага севимли ва қадрдон бўлиб қолган «Парадизо» бузиб ташланганида томошабинлар бу ҳолни йиғлаб кузатадилар.

Фикримча, юқоридаги ниятлар амалга ошса, кинотеатрларимизнинг томошабинларга ҳам доим тўлиқ бўлиши таъминланган, агар бирда-ярим кинотеатр яроқсизлиги туфайли бузиб ташланадиган бўлса, томошабинлар кўзида, ҳеч бўлмаса, озгина ачиниш зоҳир бўларди.

Шаҳноза СОАТОВА,
ТошДУ талабаси

ЯНГИ АЛБОМ ТАҚДИМОТИ

Бугунги ўзбек тасвирий санъатининг етук намояндаларидан бири Ортиқали Қозоқовни таништиришнинг ҳожати бўлмаса керак. Чунки истеъдодли мусаввирнинг асарлари республикамиздан ташқари кўплаб чет элларда ҳам ўзининг мухлисларини топмоқда.

Ўзбекистон Бадиий академиясининг Марказий кўргазмалар залида бугун рассомнинг шахсий кўргазмаси очилди ва унинг асарларидан тузилган янги монографик албомнинг тақдимот маросими бўлди. Кўргазмага О. Қозоқовнинг энг сара асарларидан намуналар қўйилган. Албомнинг бош муассиси «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. «Ўзприватбанк» ҳамда Тошкент шаҳар Ҳамза тумани ҳокимлиги нашрга ҳомийлик қилганлар. Кўргазма бош муассиси эса Ўзбекистон Бадиий академиясидир.

«ЎҚУВЧИ КИМ УЧУН ЎҚИЙДИ?»

Акс-садо

Газетада шу сарлавҳа остида босилган мақолани қизиқиш билан ўқиб чиқдим. Айтиш жоизки, бу савол — оддий саволлардан эмас. Биз нима учун ўқиймиз, ўрганамиз, нима учун яшаймиз, нимага интиламиз, нимага эришамиз — саволни шу тарзда бемалол давом эттириш мумкин. Ўқиш дегани энг аввало — идрок этиш бўлса керак. Шахсан мен шундай тушунаман. Ҳозир тарихни, ўтмишимизни қайтадан ўқиш — идрок этиш зарурати жуда кучли. Давлатимиз таълим-тарбия масаласига жуда катта эътибор бераётгани ҳам шундан. Яқинда қабул қилинган «Таълим тўғрисида»ги қонун ҳамда «Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур» бу соҳани кескин ислоҳ қилишни, таълим-тарбия соҳасини бугунги талаблар даражасига кўтаришни кўзда тутади.

Саволга қайтадиган бўлсак, энди ҳар ким ўзи учун ўқийди, миллати равнақи, она-юрти истиқболи учун таълим олади. Ўқитиш жараёни шундай ташкил этилиши кераккки, ўқувчида ўқиш эҳтиёжи кучайсин, унинг ўзи ҳаракат қилсин, бир эмас бир неча манбаларни қиёслаб, чин ҳақиқатни билиб олсин, олган билимларидан ҳаётида фойдалансин.

Мақолада битта фикр ўртага ташланган: «Муаллимларга савол бериб ҳоли-жонига қўймайдиган ўқувчилар қолмади ҳисоб...».

Хўш, борингки, шундай ҳам дейлик. Унда ким айбдор? Менингча, муаллимнинг ўзи айбдор. Агар сабоқ қизиқарли бўлса, маъруза қуруқ беш-олтита рақамлардан, қайтарилавериб сийқаси чиқиб кетган фактлардан иборат бўлмаса, ўқувчи албатта қизиқади, ҳатто савол ҳам беради.

Пардабой БУХОРОВ,
Косонсой тумани.

«САНАМ» — ТАДБИРКОР АЁЛЛАР ЖУРНАЛИ

Диққат: янги нашр

Мамлакатимиз матбуот нашрлари яна битта журналга бойиди. Куни кеча тадбиркор аёлларнинг «Санам» деб номланган янги журнали нашрдан чиқди. Янги нашр муассиси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернидир. Ҳаммуассис эса республика «Тадбиркор аёл» уюшмаси. Янги нашр тадбиркорлик ва ишбилармонлик билан шуғулланувчи, бозор иқтисоди ислоҳотларини рўёбга чиқаришда бевосита қатанашаётган, шунингдек, замон билан баробар қадам ташлашни истовчи барча хотин-қизларга мўлжалланган.

Журналнинг дастлабки саҳифасидаги «Муҳаррир минбари» рукнида берилган мақолада айтилганидек, «Санам» — тадбиркор хотин-қизлар овози сифатида уларнинг фикр-мулоҳазалари, кечинмалари, ҳис-туйғулари муносиб аксини топишига, ютуқлари ва тажрибалари янада оммалашувига интилар экан, бу борада замонавий ғояларни, ўрганишга лойиқ янгиликларни ёритишга алоҳида эътибор қаратади».

Журналхонлар «Санам»нинг илк сонида Ўзбекистон ишбилармон аёллар уюшмаси — «Тадбиркор аёл» ассоциациясининг президенти Дилдора Алимбекованинг «Тадбиркорлик «санам»ларга ҳам бегона эмас», Сирғали туманидаги «Файз» акциядорлик жамияти ҳақида Замира Тўлагановaнинг «Барчинойлар лол қолмиш сизга» мақолалари, Тошкентдаги «Наврўз» никоҳ уйининг директори Зумрад Акрамхўжаева билан «Оила остонаси муқаддасдир» сарлавҳали суҳбатни, Замира Эгамбердиеванинг «Юракка ўхшайди ҳар битта япроқ» шеърлар туркумини, «Тарих ичра машҳуралар» рукни остида эса «Турон маликаси» мақолаларини ўқишлари мумкин.

Шунингдек, «санам»хонлар нишона сонида «Ташриф» рукнида машҳур хонанда Насиба Абдуллаева билан қилинган «Мен бағрингда олов бўламан» сарлавҳали суҳбатни, «Санта Барбара» — бу сержило табассум» деб номланган шифокор-стоматологлар суҳбатини, «Таманно» рукнида «Пардозу парвариш хосияти», «Чирой юзда кўринар» мақолаларини, «Кийиниш санъати», «Санам чевархонаси» рукнларида эса «Либос — маънавиятимиз кўзгуси», «Ўлчов қандай олинади? «, «Тадбиркор бека бўлсангиз» сарлавҳали мақолаларни қизиқиб ўқишлари мумкин.

Журналнинг «Шифокор маслаҳатхонаси», «Тадбиркорлик вакиласи», «Турмуш сўқмоқларида», «Боқий кўприклар» сингари рукнлари остида ҳам ранг-баранг мақолалар берилган.

Тадбиркор аёлларнинг овози, маслаҳатгўйи, сирдоши бўлишига сафарбар этилган янги журнал барча хотин-қизларимизнинг севимли нашри бўлиб қолиши шубҳасиз.

ЭГРИҚЎЛЛИЛАРНИНГ ҲОМИЙЛАРИ КИМЛАР?

ёхуд қозони битта, «организацияси» иккита ташкилот

Бу ҳол муттасил ҳар йили такрорланади. Мактабларда ўқишлар тугаб, ёзги таътил бошланар-бошланмас, шаҳар йўловчилар ташиш транспортларида ўз-ўзидан «чиптачи» болалар пайдо бўлиб қолишади. Уларни бу ишга кимлар жалб этади, чиптачилик қилишлари учун қандай асосда рухсат беришади, бунисини билмайман. Аммо бир нарса аниқ: бу болакайлар, яхшилаб суриштирсангиз, аслида ҳайдовчиларнинг яқин кишилари, айтайлик, ё ўғли, ё укаси, нари борса, бирор қариндоши ёки таниш-билишининг фарзанди бўлиб чиқишади. Улар эртадан кечгача худди катталардек жон куйдириб ишлашади, асосан пул олиш ва қайтим бериш билан шуғулланишади.

Эҳтимол, сиз бу гапимдан ажабланарсиз. Эҳтимол, «Хўш, бунинг нимаси ёмон? Ёшлар кўча чангитиб бекор юрганларидан кўра ишлаганлари, ҳеч бўлмаганда, китоб-дафтар сотиб олишлари учун ўзлари пул топиб, бироз бўлса-да, ота-оналарига ёрдам берганлари маъқул эмасми?» дерсиз. Очиғи, авваллари мен ҳам шундай фикрда эдим. Бироқ кейинчалик узоқ кузатиб бутунлай бошқача хулосага келдим. Негаки, бу ўспиринларнинг асл мақсадлари меҳнатга ўрганиш, ҳалол пешона тери билан пул топиш эмас, балки муштдайлигиданоқ эгри йўллар билан 5-10 сўм ортиқча маблағ орттириб қолиш экан.

Ишонмасангиз, ана, ўзингиз бир кузатинг: улар чиптачининг асосий вазифаси нималардан иборатлигини билмайдилар. Билган тақдирларида ҳам уни тўла-тўкис адо этмайдилар. Биринчидан, ҳеч маҳал бекатларнинг номини эълон қилмайдилар. Иккинчидан, ҳаракат чоғи автобус, трамвай, троллейбус ичида юриб йўловчиларга чипта сотмайдилар. Аксинча, баъзан икки-учтадан бўлиб олиб, ҳайдовчининг атрофида давра қуришади. Кета-кетгунча ё ўзаро гап сотишади, ёки варанглатиб радио-магнитофон қўйишади. Аниқроғи, ҳам ҳайдовчини чалғитишади, ҳам йўловчиларнинг ғашига тегишади. Бу ишлари жамоат транспортида юриш тартиб-қоидасига, қолаверса, одоб-ахлоқ меъёрларига зид эканлигини хаёлларига ҳам келтирмайдилар. Лекин бошқа бир нарсани — одамлардан қандай қилиб йўл ҳақи ундиришни қойиллатадилар. Шу мақсадда ҳайдовчи билан келишиб олинган энг қулай усулда иш юритадилар. Автобус навбатдаги бекатга келиб тўхтатиши билан бирови олдинги эшикка кўндаланг туриб олади, иккинчиси эса пастга туша солиб орқа эшик томон югуради. Қарабсизки, бирорта ҳам йўловчи назоратдан четда қолмайди. «Ҳашарчилар» тушаётганлар узатган пулларни бирма-бир санаб олаверадилар. Лекин чипта йиртиб овора бўлиб юрмайдилар. Ўз назарларида гўёки тўппа-тўғри қилишади. Ахир манзилга етиб келган йўловчи чиптани бошига урадими, барибир, икки-уч қадам юрар-юрмас, уни ташлаб юборади. Ўрта ичида шусиз ҳам писта пўчоқлариюю сигарета қолдиқлари, турли-туман чиқинди қоғозлар билан тўзиб ётадиган бекатларнинг баттар ифлослашгани қолади.

Қизиғи шундаки, бундай «ишбилармонлик» фақат вақтинча ишга «ёлланган», тажрибасиз ўспиринларгагина эмас, катта ёшли ҳақиқий чиптачилару, ёлғиз ўзи ишлайдиган ҳайдовчиларга ҳам хос. Улар одатда «Пассажирларнинг кўпчилигида проездной карточка бор, бунақада отнинг калласидек қилиб белгилаб қўйилган планни бажариб бўладими?» деб нолишни жуда хуш кўришади. Қўйиб берсангиз, ҳали кўрсатилмаган транспорт хизмати учун олдиндан ортиқча ҳақ тўлаб, ойлик чипта сотиб олган, шу тариқа автокорхоналарнинг моддий-иқтисодий аҳволини мустаҳкамлашга маълум даражада ҳисса қўшган йўловчиларни айбдор деб топишдан ҳам тап тортишмайди. Бордию, шу асно «Ойлик чиптаси борлар-ку, майли, ўз йўлига. Бироқ сиз йўлкира ҳақини тўлаб тушаётганларга нима учун кўпинча чипта йиртиб бермайсиз?» деб сўраб қолсангиз, гапни дарҳол бошқа ёққа буришади. Гоҳида қўрққан олдин мушт кўтарар, деганларидек, «Сизга нечта билет керак, мана, истаганингизча олинг», деб бир қулоч чиптани қўлингизга тутқазишади. Қисқаси, ҳамиша улар ҳаққу йўловчилар ноҳақ.

Аслида-чи?

Мен турли ёшдаги ва турли касбдаги йўловчиларни батамом оппоқ қилиб кўрсатиш ниятидан йироқман. Кўпчилик орасида йўлкира ҳақини тўлашдан қочадиган бир-иккита одам ҳам топилади. Шу билан бирга, ҳайдовчилару чиптачиларнинг барчасини ҳам бирдек ҳалол-пок деб бўлмайди. Улардан баъзилари тушган пулни ўз корхоналари хазинасига тўлиғича олиб бориб топширмайдилар. Нари борса, иш ниҳоясида кунлик режага лойиқ чиптани йиртиб бир четга улоқтирадилар-да, қолганини «чап» чўнтакларига урадилар. Айни чоғда ўзларига ёрдамлашган «ҳашарчи» болаларни, йўл варақасига имзо чекиб муҳр босиб берадиган нозимхона ходимларини, ҳатто автобусни ювиб-тозалаб, таъмирлаб қўювчи «мойкачи»-ю чилангар усталардан тортиб автосаройнинг тунги қоровулини ҳам унутмайдилар. Ҳар бирига «холис» хизмати-ю «мурувввати»га қараб «чойчақа» тўлайдилар. Бундай таъмагирликлар, истаймизми-истамаймизми, тан оламизми-йўқми, транспорт соҳасида азалдан бор гап. Шу боис айрим кишилар жамоат транспорти воситаларини «соғин сигир»га қиёслашади. Чипта сўрамайдиган йўловчилар омон бўлишса, ҳайдовчилару чиптачилар устамонлик қилиб туришса, бас, бу сигир бир маромда «сут» бераверади. Маошу мукофот пулига қаноат қилмаганлар эса ҳар куни унинг «инъоми»дан оз-оздан баҳраманд бўлаверадилар. Қолгани тушунарли: Халқимиз «Қўли текканнинг оғзи ҳам тегади» ёки «Тома-тома кўл бўлур» деган нақлларни фақат ижобий маънодагина ишлатмайди.

Қиссадан ҳисса шуки, йиртилмаган чипта учун тўланган пуллар йиғилиб-йиғилиб, бир тўда текинтомоқларнинг ҳамёнини қаппайтиради. Бунинг жабрини эса охир-оқибат оддий халқ тортади. Сабаби аён: йўловчилардан йиғилган пул транспорт корхоналари ғазнасига тўлиқ бориб тушмагач, янги автоулов, эҳтиёт қисмлар, ёнилғи-мойлаш материаллари сотиб олиш учун сарфланаётган маблағ ҳамда транспортчиларга тўланаётган меҳнат ҳақига жиддий путур етади. Шунда соҳа мутасаддилари энг осон усулни қўллашади. Бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнидаги моддий-иқтисодий қийинчиликларни, нарх-наво ошишларини рўкач қилиб, йўлкира ҳақини бир-икки сўмга эмас, биратўла 50 фоизга кўтариб қўя қолишади.

Таажжубки, биз бунақа кескин «олди-ошди»ларга анча-мунча кўникиб қолганмиз. Шу боис бугун кечқурун 10—15 сўм бўлган йўл ҳақи эртаси эрталаб ҳе йўқ, бе йўқ, олдиндан айтиб эълон қилиш йўқ, бирданига 15—20 сўм қилиб белгиланса-да, ҳатто орадан икки кун ўтиб яна эски ҳолига қайтарилса-да, парво қилмаймиз. Лоақал «Ҳов, биродар, шу вақт ичида сизу биздан олинган ортиқча беш сўмликларнинг тақдири нима бўлди?» деб сўраб ҳам ўтирмаймиз. Аммо ҳайдовчилар билан чиптачилар «ҳақ-ҳуқуқ» талашиш борасида биздан кўра анчайин талабчанроқдирлар. Улар, гарчи аксарият ҳолларда чипта беришни унутиб қўйсалар-да, 10 сўм ўрнига 9 сўм узатган йўловчидан қолган бир сўмни албатта ундириб олишни асло эсдан чиқармайдилар. Керак бўлса, отаси-бобоси тенги одамнинг ёқасидан олишади, керак бўлса, тилларига истаганча эрк бериб, етти пуштингизнинг гўрига ғишт қалашади.

Баъзан эса қўлида ойлик умумий чиптаси бор йўловчиларга нисбатан ҳам ўта қўпол, ҳақоратомуз муомалада бўлишади. Масалан, мен бундан анча муқаддам 58-автобусда чипта тарқатувчи аёлнинг 10-13 ёшлардаги болани очиқдан-очиқ ҳақорат қилганини кўрганман. Ўшанда у ўсмирнинг қўлидаги ойлик умумий чиптани «Бу катталарники, сенга мумкин эмас», деган баҳонада тортиб олмоқчи бўлган, бу ҳам етмагандай, ундан нақд пул тўлашни қатъий талаб қилганди. Уч-тўрт киши можарога аралашиб: «Бундай қилишга мутлақо ҳақингиз йўқ, ойлик умумий чиптадан, ёшидан қатъий назар, оиланинг ҳар бир аъзоси бемалол фойдаланиши мумкин», деганимиздан сўнггина ноилож қайтариб берганди.

Уч кун олдин Юнусободга қатновчи 95-автобусда ҳам худди шунга ўхшаш воқеанинг шоҳиди бўлдим. Бир қизалоқ тушишдан олдин қўлидаги ўқувчиларнинг имтиёзли ойлик чиптасини кўрсатди. Шунда чиптачи аёл уни тўхтатиб: «Ҳозир мактабларда ўқишлар тугаган, демак, сен ўқувчи ҳисобланмайсан. Бу чиптанг ўтмайди, йўлкирани нақд тўлашинг керак», деб қолди. Фақат кўпчиликнинг эътирозидан кейингина шаштидан қайтди.

Бунақа нохуш воқеаларга дуч келганимда бир нарсани ўйлайман: «Ойлик умумий чиптаси бор одамларни ҳайдовчилар ҳамда чиптачилар нега ёқтиришмайди? Энг қизиғи, бунақа чипталарни сотиб, олдиндан пул йиғиб олишни жорий этган мутасадилар нима учун йўловчиларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилмайдилар. Ёки эшаклари сувдан ўтса, ишлари битса бўлдими? Умуман олганда, жамоат транспорти ходимларининг муомала маданиятини яхшилаш борасида қачон жиддийроқ чора кўрилади?

Яна бир гап. Маълумки, шаҳарнинг одамлар билан гавжум бекатларини вақти-вақти билан махсус назоратчилар «забт» этишади. «Забт» этишади дейишимнинг боиси шуки, улар автобуслар, трамвай-троллейбусларга чиқиб ким йўл кира ҳақини тўлаган-тўламаганини суриштириб ўтиришмайди. Жилла қурса, шаҳар четидаги бекатларга ҳам бориб овора бўлиб юришмайди. Фақат энг гавжум бекатларда туриб олиб, тушаётган йўловчиларни бирма-бир сўроққа тутишади. Қўлида бирор ҳужжати бор одам билан обдон суҳбатлашишади.

Мана, сизга бир мисол: икки ҳафта олдин сешанба куни тушга яқин «Марказий универсал магазин» бекатида 38-автобусдан тушаётсам, қаршимда одатдагидек икки-уч назоратчи аёл турибди. Улар бошқалар қатори менинг ҳам йўлимни тўсиб «запроезд тўладингизми?» деб сўрашди. Мен пул тўлаганимни, аммо ҳайдовчи ҳам, олдинги эшик зинапоясида туриб олган «ҳашарчи» болакай ҳам чипта бермаганини айтдим. Сўнгра шундай бир саволни ўртага ташладим: «Сизлар йўловчиларни худди қўй санаётган чўпондек текшириб кўраяпсизлар. Лекин нима учун чипта бермагани учун ҳайдовчи билан паттачиларга индамайсизлар?»

Бу гапимни эшитиши биланоқ ҳайдовчи эшикни ёпиб, моторга газ берди. Назоратчи опахонлар эса бекатга келиб тўхтаган навбатдаги автобус томон шошаётиб, йўл-йўлакай менга жавоб қайтаришди: «Биз шофёрлар билан кондукторларни текширмаймиз. Бу иш билан бошқа организация шуғулланади. Тушундингизми, укажон!»

Тушундим. Демак, «Тошшаҳарйўловчитранс»нинг қозони биттаю, текширувчилари бошқа-бошқа. Демак, ҳайдовчилар билан чиптачилар хоҳлаган ишлари билан шуғулланаверсинлар. Хоҳласалар, чипта тарқатсинлар, хоҳламасалар йўқ. Фақат белгиланган режани бажариб туришса, бас.

Хўш, нега шунақа?

Эҳтимол, бу саволимизга мутасаддилар жўяли жавоб беришар. Ҳарқалай, улар ҳам эл қатори жамоат транспортида юришса керак. Ҳайдовчилару чиптачиларнинг бекатлар номини деярли эълон қилмасликларини, эълон қилганларида ҳам давлат тилида гапирмасликларини, йўловчилардан фақат тушаётган маҳаллари пул олиб қолиб, чипта бермасликларини, назоратчиларнинг бирёқлама иш юритаётганликларини тез-тез кўриб туришса керак. У ҳолда нега фақат йўловчилар шаънига тана-танбеҳлар айтишадию, ўз ходимларига индамайдилар?

Ёки гап бошқа, ёқдамикин? Улар ҳаммасини ўз кўзлари билан кўрсалар-да, билсалар-да, «Сиздан угина, биздан бугина» қабилида иш юритишни маъқул топишармикин?..

Абдунаби ҲАЙДАРОВ

МАЪНАВИЯТ АСРИ БЎСАҒАСИДА

Таҳлил

Ўзбекистон мустақил одимлай бошлаганига яқинда 7 йил тўлади. Хўш, бу муддат ичида диёримиз тасвирий санъатида қандай ўзгаришлар одир бўлаяпти, қандай ютуқларга эришилди ва қандай муаммолар кўндаланг турибди? Ўзбекистон Бадиий академиясининг Камолиддин Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти ректори Норсаид Ойдинов билан мусоҳабамиз шу мавзуда бўлди.

— Етти йил кўҳна тарих учун киприк қоққандек оз фурсат. Қувонарлиси, республикамиз босиб ўтган қисқа вақт ичида тасвирий санъат соҳасида ҳам маълум ўзгаришлар юз бермоқда. Норсаид ака, бу тўғрида сизнинг фикрингиз қандай? Сизнингча, мустақиллик рассомларга нима берди?

— Назаримда, мустақиллик биринчи навбатда ҳамма ижодкорларни янгича тафаккур қилишга бошлади. Чунки ҳар бир даврнинг ўз мафкураси, эҳтиёжлари борки, шундай ғоя-мақсадлар истиқболдаги режаларни белгилаб беради. Ўзбекистонни жаҳон мустақил давлат сифатида тан олди. Демак, Ўзбекистон деган мустақил давлатнинг шаклланиши ҳар бир ижодкорни янгича фикрлашга олиб келади. Тўғри, илгари ҳам яхши ўзбек рассомлари кўп бўлган. Лекин кўпгина ижодкорлар буюртма асосида, ғоявийлик нуқтаи назаридан асарлар яратишга мажбур эдилар. Орадан ўтган давр ичида мустақил давлатимизда ўтмиши, анъаналари ўзига хос, бошқаларникидан тубдан фарқ қиладиган, лекин қанчалик фарқ қилмасин, умуминсоний ақл-идрок ва тафаккурга жавоб берувчи қонуниятлари мавжуд бўлган жамият шаклланганини кўрамиз. Назаримда, эндиликда рассомларимиз қалбига, руҳиятига мустақилликни англаш тўла кириб борди. Мустақилликни мустаҳкамлаш кўп жиҳатдан ижод аҳлига боғлиқлигини тушуниб, тасаввур қилишимиз лозим. Ўзбекистон Бадиий академиясини ташкил этиш ҳақидаги фармон чиққанида кўз олдимга келган нарса буюк аждодларимизга хос санъат масканлари, санъат кошоналари нақадар буюклиги бўлди. Зеро, аждодларимиз даврида кўплаб санъат мактаблари ва академиялар фаолият кўрсатган. Темурийлар даврида Самарқанд санъат мактаби бўлиб, унинг таъсири остида Ҳиротда Нигористон академияси ташкил топган. Минг афсуски, булар ҳақида тўлиқ маълумотга эга эмасмиз. Сўнгги йилларда шу мақсадда бир мунча ишлар қилиняпти, жумладан, буюк бобомиз Камолиддин Беҳзоднинг юбилейини нишонлаш арафасида турибмиз. Шу муносабат билан «Беҳзод изидан» деб номланган экспедиция ташкил этиляпти. Унинг ҳаёти, ижодий фаолияти ва Шарқ санъати билан боғлиқ халқаро илмий анжуман ўтказиш юзасидан ишлар олиб борилмоқда. Беҳзод ижоди, замонаси ва замонавий миниатюра санъатимиз билан ўзаро боғлиқлиги мавзусида кўргазма ташкил этиш мўлжалланган. Беҳзод музейи, Беҳзод боғи — буларнинг барчаси маънавият. Мана шу маънавиятнинг ажралмас қисми бўлган тасвирий санъат аҳли XXI аср — маънавият асрига янгича ижодий уйғониш билан, ўша давр гултожи бўла оладиган асарлар яратиш қудрати билан киради деб ўйлайман.

— Норсаид ака, Сиз таъкидлаётган вазифаларнинг асосий қисми, шубҳасиз, ёш ижодкорлар зиммасида турибди. Шу сабаб бугунги кунда улар ижодига эътибор катта. Бунга Бадиий академияда ўтаётган кўплаб тадбирлар гувоҳлик беради. Энг хайрли ишлардан бири Камолиддин Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институтининг ташкил этилишидир. Мазкур институт раҳбари сифатида бу йўл қандай самаралар бераяпти деб ўйлайсиз?

— Институтимиз биринчи навбатда ўз номини оқлаши керак. Бунга институт жамоаси бир ёқадан бош чиқариб иш олиб боргандагина эришиш мумкин. Ўқув базамизни мустаҳкамлаш мақсадида монументал санъатда ўз мактабига эга бўлган ижодкор Баҳодир Жалоловни ўқитувчиликка таклиф этдик. Бундан ташқари, бу даргоҳда Қутлуғ Башаров, Раҳим Аҳмедов, Алишер Мирзаев, Неъмат Қўзибоев, Жавлон Умарбеков ва бошқа жонкуяр рассомлар таълим беришяпти.

Ҳозирда институтимизда учта факултет фаолият кўрсатмоқда. Тасвирий санъат, амалий санъат ва дизайн ҳамда малака ошириш сиртқи бўлими. Шунингдек, хорижий талабалар билан шуғулланадиган янги факултет ташкил қилинди.

— Таълим тизимидан ижод муаммоларига қайтсак. Кейинги вақтларда кўргазмалар мунтазам ташкил этиб бориляпти. Бу халқимиз маънавий ҳаётига, маънавиятини юксалтириш ишига ўзининг ижобий таъсирини ўтказмоқда. Лекин шуниси борки, кўргазмага келган оддий томошабинлар турли оқимлар, жумладан, сюрреализм, абстракционизм, кубизм ва ҳоказо йўналишда яратилган асарларни тушунмаслиги ёки эътиборсиз ўтиб кетишини кузатиш мумкин. Суҳбатларда кўпинча «Шу зайлдаги асарларда миллийлик борми?» деган савол қулоққа чалинади. Мутахассис сифатида шу ҳақда фикрингизни билдирсангиз.

— Сиз айтиб ўтган йўналиш ва оқимлар Европадан кириб келган, деган фикр бор. Лекин мен бу фикрга қўшилмайман. Бу нотўғри тушунча. Инсоният тарихи шуни кўрсатадики, барча соҳалар, жумладан санъат ҳам бир-бирининг таъсири замирида ривожланиб боради. Масалан, Беҳзод замонаси миниатюраларини изчил ўрганиб, таҳлил қилсак, ундаги композицион ечимлар, жумладан, рангий ва шаклий жиҳатлардан ҳозирги жаҳон тасвирий санъати тасвирланганини кўриш мумкин. Лекин ижодкорнинг энг асосий вазифаси ўзига хос йўлда ижод қилиш, шунга интилишдир. Буюк рассомлар асарларини ўрганган ҳолда, ўз овозига эга бўлиши лозим. Шу ўринда бир фикрни қатъий айтиш жоизки, ҳар қандай услуб ва оқимда ижод қилувчи рассом аввало реалистик академик таълим мактабини тўла ўрганиш билан ижодига замин тайёрлаши керак. Ижодкор бадиий оламида кечаётган ифодавий ечим натижалари сурат сифатида матога кўчганда кимгадир ғайритабиий кўринади. Аслида у ғайритабиий эмас, балки рассомнинг ички дунёси, бошқача айтганда, руҳий кечинмасидир. Шунинг учун асар айни вақтда кимгадир ёқиши ёки кимгадир ёқмаслиги мумкин. Бу томошабиннинг айни пайтдаги руҳий ҳолатига ва бу борада нечоғли саводхон эканига ҳам боғлиқ. Ачинарлиси, санъатшунослар, тарихчилар, адабиётшунослар, журналистлар, қўйингки, санъат тарихи ва тарғиботи билан боғлиқ соҳа вакилларининг кўпчилиги тасвирий санъат асарларини тўлалигача идрок этиб, тўғри талқин этадиган даражада билимга эга эмаслар. Шу боис ҳам томошабин ва тасвирий санъат асарлари орасини парда тўсиб тураверади.

— Мустақиллик халқимизга ўз дини ва эътиқодини қайтариб берди. Бу ижод аҳли учун ҳам кенг имкониятлар яратмоқда. Лекин Ислом динида жонли мавжудотларни чизиш таъқиқланади, деган тушунча мавжуд. Шунга муносабатингиз.

— Дин ва санъат тарихига эҳтиёткорлик билан ёндошмоқ лозим, акс ҳолда катта хатога йўл қўйиш мумкин. Бу мунозарали муаммо бўлиб, унга асосли фактлар асосида фикр билдириш керак. Ўзбекистон ҳудудига оид санъат тарихини, жумладан, меъморий ёдгорликлар, археологик топилмаларни ўрганар эканмиз, ўтмишимизда жуда буюк асарлар яратилганига шоҳид бўламиз. Афросиёб, Варахша, Болаликтепа, Холчаёнлардаги маҳобатли ҳайкаллар, деворий суратлар, халқ амалий санъати намуналарида бевосита диний таъсирни кўришимиз мумкин. Демак, ўша яратилган асарлар қайсидир маънода дин тарғиботига хизмат қилган. Бу ўз навбатида дин билан санъат бир-бирига қарши эмаслигини тасдиқлайди. Исломга хизмат қилувчи масжид, мақбара, минора, мадраса ва ҳоказо биноларнинг тузилиши ва безатилишида мазкур диннинг улуғворлигини кўрсатиш асосий мақсад бўлганлиги аён. Дин ва санъат чамбарчас боғлиқ.

— Сизнингча, замонавий ўзбек санъатшунослигининг устивор вазифалари нималардан иборат.

— Биласизми, бир мақолга йўйганда, савол билан менинг «тегирмонимга сув қуйдингиз». Айнан шу масала каминани анчадан бери ўйлантириб келади. Мен Санъатшунослик илмий - тадқиқот институтининг етук олимлари томонидан амалга оширилаётган ишларни қўллаб-қувватлаганим ҳолда, масаланинг иккинчи томонига эътиборни тортмоқчиман. Бугунги кунда мустақил Ўзбекистон санъатшунослигининг ушбу соҳасини тўла-тўкис шакллантиришга ҳаракат қилмоғимиз даркор. Бунинг учун бир қанча вазифаларни бажариш керак бўлади.

Аввало, давлат тилидаги адабиётлар муаммоси. Фикримча, санъатшунослигимизда ёзилаётган барча адабиётлар давлат тилида бўлиши керак.

Иккинчидан, кадрла тайёрлаш масаласи; ёш талабаларни миллий, айни чоғда умумбашарий ғояларни яратувчи чуқур билимли, баркамол инсон, ижодкор қилиб тайёрлашга эътибор қаратиш, бунинг учун бутун салоҳият ва ғайратни сафарбар этиш лозим.

Учинчидан, замонавий тасвирий санъатни чуқур ўрганиб, таҳлил қилиб, содда ва тушунарли тарзда ўқувчига етказиш асосий вазифаларимиздан.

Тўртинчидан, санъатшунослар инглиз, немис, француз, араб, ҳинд, турк ва бошқа ғарб ва шарқ тилларининг ақалли бирортасидан хабардор бўлсалар, зиён қилмасди. Шу нуқтаи назардан «санъатшунос — таржимон» деган ихтисослик очишимиз керакка ўхшайди.

Бешинчидан, санъат журналистикасига жиддий эътибор бериш керак. Оммавий ахборот воситаларида санъат асарлари, ижод мавзусида шу соҳада махсус тайёргарлиги бор кишилар чиқсалар ёмон бўлмасди. Санаб ўтганларимнинг ҳар қайсиси том маънодаги ўзбек санъатшунослигининг, шаклланиши учун омил бўлишига ишонаман.

— Демак, ушбу вазифаларни имкон даражасида амалга ошириш юқорида таъкидланган тасвирий санъат ва томошабин ўртасидаги тушунмовчиликларни бартараф этишга хизмат қилади. Зеро, халқимизнинг бадииятдан баҳрамандлиги, уни ўз ҳолича ҳис эта билиши, қолаверса, санъат соҳасидаги саводхонлик даражасини юксалтириш маданиятимиз равнақининг гаровидир.

Суҳбатдош: санъатшунослик фанлари номзоди Рустам ЭРМАТОВ

РАҲБАР БЎЛИШ ОСОНМАС...

Халқ ҳамма нарсани билади. Кишилар эл орасида юрган одамга доимо ўз баҳосини холисанилло бериб келган. Очиғи, фалончи бу ишни эплай олмайди, ўрнига писмадончи бўлганда борми, қойилмақом этиб уддаларди, деган гап-сўзлар айрим мансабдор бирoдарларимиз ҳақида бежиз айтилмайди. Яъни, дарахтнинг учи бекорга қимирламайди.

Раҳбар бўлиш осондир балким, аммо одамлар юрагидан жой олиш, уларни ортидан эргаштириш, тўғри ва бехатар йўлни кўрсатиш мушкул. Халқнинг назаридаги инсонларни, ўз куч-қувватини юртдошлар фаровонлиги, Ватан равнақи учун бахшида қилиб келаётган, ҳар лаҳза, ҳар сония ўзини тупроқдошларидан айро ҳис қилмаган зотларни кўпнинг дуоси асрайди.

Сурхон одамлари... анча чўнг. Бир гапли. Сариштали. Бағри қуёшдек тафтли. Кўнгли чўл адирларидай кенг... Саховатли, улоқ кўпкари ҳамда кураш деса, жонини беради. Мардликни улуғлайди. Айтган гапидан қайтиб, изза бўлиб қолиш эса улар учун жудаям уятли... Бу хислат турмушда ҳам, ишда ҳам устувор. Бошқача бўлиши эса мумкин эмас.

Шўрчилик Омон акани воҳа одамларининг катта-кичиги яхши танийди. Бир гап билан худо берган йигит, дейишади. Кимдир Омон раис, кимдир Омон полвон, бошқа бирoв Омон чавандоз, деб айтади. Раис сифати бор. Эл ундан мамнун. Полвонлиги келбатидан эмас, даврада унча-мунча йигитнинг шаштини қайтаради. Шоиримиз Сирожиддин Саййиднинг «Омон полвон» шеъри сурхонликларга ёд бўлиб кетган. Чавандозлиги боис отни яхши кўради. Кўпкарининг чангини чиқариб, узангига оёқ тегиши билан булутга ҳамла қилиб, воҳанинг довруғини оширган асл отлар Омонбойда. Ҳар улоқда унинг оти улоқсеварлар олқишига кўмилади. Майдонда мардлик кўрсатиш, эл ичида ўз номини ҳалолу пок сақлашни — Омон Бекназар ўғли умрнинг мезони деб белгилаб олган.

У кўп дунёларни кезган — юрт кўрган, даврни, ҳозирги вазиятни теран ҳис этади. Озодлик, истиқлол, аввало, кишилар онгида тўлиқ моҳияти билан шаклланиши энг муҳим зарурат эканлигини англайди. Қисқаси у ўз ватани — Сурхоннинг бир полвони ёхуд чавандози, ўқимишли зиёли, шижоатли, айни пайтда мамлакатимиз иқтисодий-ижтимоий ҳаётидаги улуғвор юксалишларга нисбатан хайрихоҳ, замонавий раҳбар.

Омон ака билан қай бир соҳада сўзлашманг, аввало эл-юрт манфаати, мустақиллик имкониятлари суҳбатнинг бош мавзуси бўлиб қолаверади. Унинг савлатига мос вазмин ва босиқ, чиройли фикрлаши, шуурига хос фидойилиги юрагингизни тўлқинлантиради. Гурунг асносида заковат тафтини туясиз.

Ҳукуматимиз раҳбарияти бугунги кунда кадрлар масаласига жиддий эътибор қарата олгани, бу борада ижобий натижаларга эришилаётгани сир эмас. Бизга ишчан, талабчан, юрак ўти ўчмаган, бозор иқтисодиёти талабларини тўлиқ англаб улгурган, замон эҳтиёжини тасаввур қила оладиган етук мутахассислар керак. Доимо халқ ва Ватан истиқлоли манфаати йўлида ҳаракат қиладиган раҳбарларгина юртбошимиз белгилаб берган йўлнинг тўғри ва равон эканлигини тушуниб етадилар. Ҳар бир ташкилотда, хоҳ катта, хоҳ кичик бўлсин, ишнинг олдинга силжиши, аввало, раҳбарнинг ташаббускорлигига боғлиқ. Бу фазилатлар, юқорида айтганимиздек, бизнинг қаҳрамонимизга ҳам хос. Шўрчи туманидаги дон маҳсулотлари ҳиссадорлик жамияти раиси этиб тайинланган Омон Бекназаров қабулхонасида анчагина одам йиғилган эди. Воҳадаги энг йирик корхоналардан бири — ун заводига кишилар юмуш билан келадилар. Деярли барчасининг ҳожати ҳал бўлади. Одамлар раъйининг қайтиши, корхона эшигидан дилранж кайфиятда чиқиб кетиши ёмон-да. Омонбой буни жуда яхши тушунади. Кўп йиллардан бери раҳбарлик лавозимида ишлаб келганлиги, ёш бўлишига қарамай одамлар кайфиятини тез илғаши, қаршисидаги ёрдамга муҳтож инсон ботинини англашда асқотади.

Раис ҳузурида ярим соат бўлдим. Бу вақт ичида у бир неча кишини қабул қилди. Шунча одамнинг бари хурсанд бўлиб чиқиб кетди. Барчасининг иши битди... Барчасининг юзига табассум инди.

Хонада енгил кайфият, хушчақчақлик ҳукм сурди. Бошлиқ билан бўлиб ўтган қисқа савол-жвобларимиздан мен унинг одамохун киши эканлигини сездим. У адабиёт ва санъат, халқимиз ўтмиши, бугунги ижтимоий-иқтисодий жараёнлар таҳлилини ҳар қандай мутахассисдан зиёда этиб шарҳлайди. Юртбошимизнинг катта минбардан туриб сўзлаган нутқлари орқали ҳар бир соҳани маромига етказиб талқин қилади. Хуллас, бу одамнинг билмагани кам.

Корхона ҳудудини айландик. Ҳаммаёқ озода, топ-тоза.

Истиқлол фидойилари

Бинолар пештоқида ватанпарварлик туйғуларини тараннум этган ҳикматли ёзувлар... Улкан заводда ҳаёт қайнайди. Ризқ манбаи оппоқ ун тегирмон элагидан тўкилади. Ишчиларнинг қош-кўзлари, киприкларига инган оқлик, гувиллаб тебранаётган заводнинг йўли ойдинлигига ишорадир. Гўёки мустақил Ватаннинг иқтисодий уммонида улкан бир кема ёруғ манзил сари шаҳд билан сузиб бораётгандай. Бу кемада озодлик йўлидан дадил бораётган халқнинг ризқи, туз-насибаси ортилган. Ризқи бутун элнинг имконларини кўз-кўз қилиб сузаётган кеманинг эса бир лаҳза бўлса-да, тўхтаб қолиши мумкин эмас. Шу боиски, унинг чамбарагини тутган қўллар толмаслиги, уни бошқараётган, ишонч билан олға ундаётган инсон фикри чақмоқдай ўткир бўлиши зарур, деган ўй хаёлимдан ўтди.

Корхонада иш мароми бузилмаган ҳолда цехлар ёппасига қайтадан таъмирланди. Аниқроғи, янги, замонавий жиҳозлар келтирилди. Швейцариянинг «Бюллер» фирмаси лицензияси асосида Россия ва Украинада ишлаб чиқарилган донни қайта ишлаш ускунаси завод фаолиятини тубдан ўзгартиб юборди. Унинг иш қуввати икки баравар ошди. Маҳсулот сифати кескин ўзгарди.

Илгари эски технология ёрдамида бир кунда 500 тонна ун тайёрланар, унинг 5 фоизи олий, 30 фоизи биринчи, 43 фоизи эса иккинчи нав бўларди. Янги технология асосида эса бир кунда бемалол 700 тонна ун ишлаб чиқарилмоқда. Шундан 30 фоизи олий, 45 фоизи биринчи, 3 фоизи иккинчи нав. Фарқ еру осмончалик. Корхонани 25 ойда, яъни, икки йилдан кўпроқ муддатда жиҳозлаш мўлжалланган эди. Янги технология эса 5 ой ичида тўлиқ ўрнатилди. Республикамиздаги ҳиссадорлик жамияти шунча қисқа муддатда замонавий технологияга эга бўлди. Натижада вилоят аҳлини олий нав ун билан тўлиқ таъминлаш имкони яратилди.

Корхонада 1500 нафарга яқин ишчи хизмат қилади. Уларнинг унумли ишлаши, ҳордиқ чиқариши учун барча шароитлар яратилган. Кишилар иш ҳақини ўз вақтида, мунтазам олаяпти.

Корхонадан бир олам таассурот оғушида чиқдик. Баҳор шамоли олис Бототоғ томондан хуш ифорлар олиб эсади. Омон раис тегирмон чанги инган юзларини дастрўмоли билан арта туриб:

— Ишлар шунақа, биродар... — дейди. — Худо хоҳласа, тез кунларда мустақиллик байрами ҳам келади... Элимиз ўзини ўнглаяпти... курашлар, тўй-томошалар бошланади... Дарвоқе, Тошкентга қачон қайтасиз?

— Эртага. Нима эди?

— Эҳ, вақтингиз бўлганда Бойсунга борардик... Эртага зўр кўпкари бор. Нариёғи Туркманистон, бу ёғи Тожикистондан чавандозлар келади... Кўпкарига қизиқасизми?

Унинг юзи янаям ёришади. Йўл-йўлакай отлар ҳақида узоқ гапиради. Сўнгра ғаройиб завқланиш билан курашлардан сўзлай кетади...

Кўчқор НОРҚОБИЛ

ЎЗ КАСБИНИНГ БИЛИМДОНИ

Кўпинча магнит тасмаларига ёки грампластинкаларга ёзилган ажиб оҳангларга бой куй-қўшиқларни мазза қилиб тинглаймизу, лекин бу наволарда овоз режиссёрининг ҳам алоҳида хизмати борлигини хаёлимизга келтирмаймиз. Бу соҳа кишиларининг меҳнати образли қилиб айтганда «саҳна ортида қолади». Анвар ака Тожиев ана шундай заҳматкашлардан бири.

Асли санъаткорлар хонадонида туғилиб, тарбия олган (у кишининг отаси халқимизнинг севимли актёрларидан — марҳум Жўра Тожиев, акаси эса машҳур санъаткорларимиздан — Тўлқин Тожиев) А. Тожиев ёшлигидан санъатнинг нозик сир-асрорларини тушуниб ўсди. Айниқса, мусиқа, куй-қўшиқлар унинг жону дили эди. Оиладаги муҳит сабаб Анвар ака санъат оламига жуда эрта кириб келди. 1949 йилдан бошлаб то 1955 йилларгача ўттиздан ортиқ филмларда болалар ролларига овоз берди, турли радиоасарларда қатнашди.

Лекин Анвар Тожиевнинг асосий меҳнат самаралари унинг овоз режиссёри сифатидаги фаолиятида яққол кўринади. 1961 йилдан Тошкент грамофонга ёзиш студиясида (1991 йилдан «Навозанда» деб номланган) овоз режиссёри бўлиб ишлади. Бу ердаги ўттиз йилдан ортиқ иш фаолияти давомида республикамизнинг энг кўзга кўринган овоз режиссёрларидан бирига айланди. Ишга чанқоқлик, мусиқани нозик ҳис этиш, юксак касб маҳорати унинг композиторлар ва ижрочилар орасида катта ҳурмат қозонишига сабаб бўлди. У ленталарга муҳрлаган Юнус Ражабий, Дони Зокиров, Дадаали, Соатқулов, Икром Акбаров, Абдуҳошим Исмоилов ва бошқа кўплаб композиторлар асарлари юқори сифати билан ажралиб туради. «Шашмақом» (академик Ю. Ражабий билан биргаликда), 12 уйғур мақомлари ёзуви мутахассисларнинг юксак баҳосига сазовор бўлди. Айниқса, санъаткор Фаттоҳхон Мамадалиев ижросида ёзилган «Дарду дилим» мусиқа тасмаси Уланбаторда ўтказилган XII Осиё мусиқашунослар симпозиумининг олий мукофотига сазовор бўлди. Изро Малаков ижросидаги «Гул фасли», Ғуломжон Ёқубов ижросидаги «Хаёл», Таваккал Қодиров ижросидаги «Баҳор» деб номланган граммпластинкалар ҳам турли кўрик-конкурсларнинг юксак мукофотлари билан тақдирланган. Шунингдек, консерватория талабалари ижросидаги «Наво», «Дугоҳ», «Сегоҳ» мусиқалари ёзуви ҳам мутахассислар ва тингловчилар эътирофига сазовор бўлган.

Анвар Тожиев катта маҳорат билан граммпластинкаларга қўшиқларини кўчирган санъаткорлар номини санаб тугатиш қийин. Улар орасида халқимиз фахрига айланган катта ҳофизлардан тортиб, бугунги эстрада осмонининг юлдузи бўлган кичик авлод вакилларигача бор. Муҳими шундаки, бу одам билан ишлайдиган ҳар бир санъаткор унинг иш услубидан, ўз вазифасига муносабатидан ҳамиша мамнун бўлади. Жуда кўплар Анвар ака билан ишлашни орзу қиладилар. Айниқса, ёш ижрочилардан Замира Суюнова, Маъмуржон Тўхтасинов, Юлдуз Усмонова, Илҳом Иброҳимов, Ғиёс Бойтоев, Муҳриддин Холиқов кабиларнинг тасмаларга туширилган қўшиқлари тингловчилар томонидан яхши кутиб олинди. Шу кунларда истеъдодли хонанда Марям Сатторова ижросида «Қурбон ўлам», «Эшвой» ва «Онам» ашулалари устидаги ишлар ниҳоясига етказилди.

Анвар Тожиев бугун айни камолга етган, ижодий илҳоми жўш урган паллада. Ҳали яна кўплаб ажойиб хонанда — созандаларимиз ижоди у киши томонидан юксак савияда мангуликка муҳрланиши шубҳасиз.

Г. УМАРОВА

Абдувоҳид ҲАЙИТ

ҚУЁШДАН САЧРАГАН БИР ЖУРЪА ОТАШ

ДИЛ

Мана дил сизга:
Кўҳна коинотнинг ҳоргин боласи,
Қуёшдан сачраган бир журъа оташ,
Бир томири Зуҳро зулфин толаси,
Бири чашмингизу борлиққа туташ.

Мана дил сизга:
Кеч қолиб йўлидан адашган гўдак,
Интизор ўтмоқда манзилингиздан,
Уни тез киритинг чодирингизга,
Нур беринг гулюздан — тиласа емак.

Мана дил сизга:
Сўзласа, сўзлари ҳазиндир унинг,
Муҳаббат дардига давоси йўқдир.
У азиз меҳмони вужуд уйининг,
Қушчадир, учгали маъвоси йўқдир.

Дунё ишларидан хотири забун,
Бу дунё илмидан саводи йўқдир.
На бир мол тилаги дунёда, унинг
Ёнишдан ўзга бир муроди йўқдир.

Мана дил,
мана дил,
мана дил сизга:
Муғаннийдир, қўшиқ, куйдир дафъатан,
Бир йўлчи келгувчи кечмиш қаъридан.
Ўтли бир оҳанглар чекиб дамбадам,
Жон эмар аҳли ишқ сатрларидан,
Муғаннийдир,
Қўшиқ,
Куйдир
Дафъатан!

Мана дил сизга!

* * *

ХАЁЛ

Оёқларим эмас,
Машина эмас,
Хаёл олиб келди мени бу ерга.
Ўзда эмас эдим, йўқ эди ҳолим,
Қайгадир лошимни судради хаёл.

Хаёл изғириндек эсарди эзиб,
Замину кўк аро кезарди юзиб,
Гоҳ кўнгил, гоҳ вужуд уйини бузиб,
Билмам, не иш тарҳин тузарди хаёл.

Кирарди минг тусга буқаламундек,
Гоҳ сапчиб қуюндек, гоҳи самумдек,
Бошимда айланиб дунёйи дундек,
Дунёни бошимда эзарди хаёл.

Хаёл эшик қоқди чиқиб қўлимдан,
Хаёл тилга кирди чиқиб тилимдан,
Бир ўйин кўрсатди чиқиб дилимдан,
Не қилсам, не бўлса, қилди шу хаёл.

На унда шакл бор, на бир шамойил,
Шуурим туну кун этар тановул,
Гоҳ ботил, гоҳ ҳаққа
кўрсаттувчи йўл —
Ғаним — у ва ё дўст ва ё бир аёл.

О, бир дам руҳимнинг тугаб мажоли,
Бир макон истади — хаёлдан холи,
Хаёлсиз яшамоқ эди хаёли,
Уни бир хилватга...
бошлади хаёл.

* * *

ҒАЗАЛ

Йироқ энди хотирот ҳам, сен
йироқсан, йўл йироқ,
Энди дилга дард яқиндир,
хонумонимдир фироқ.

Барча олам аҳли сенга ҳамдаму мен
бир ғариб,
Олам аҳли рашкидин тутдим
бу оламдин қироқ.

Айрилиқ даштини Мажнундек кезиндим
телбариб,
Топмадим бир гул — лабингдек,
оразингдек бир чироқ.

Ҳар қадам кетдим йироқ сендин
ҳаловат истабон,
Кўрмадим ғайри уқубат бу
йироқликдин бироқ.

Неки ёдинг бирла пайваст — дилни
этдим мосуво,
Қолмади бир гул ниҳолингдин бўлак —
бу турфароқ.

Англадим бу дашт аро дарду жунундин
ўзга йўқ,
Ким бу даштга кирса, телба, чиқса,
баттар телбароқ.

Мендин эрмас асли бу сўзким —
жунунда қайда ҳуш,
Инди ишқ устозимдин дил аҳлига
бўйла сабоқ.

БАҲСДАН МАҚСАД — ҲАҚИҚАТ

Боши биринчи бетда

лари гувоҳ. И. Ҳаққул ўша пайтда «Ёшлик» журналида Яссавий ҳақида катта бир мақола эълон қилганди. Шу мақолага акс-садо тарзида мен ҳам мазкур журналда Аҳмад Яссавий «Ҳикматлар»и нашри зарурлиги ҳақидаги мақола билан чиққан эдим. Шунда «Ҳикматлар» нашри жадаллашиб кетганди. Агар табиий замин етилмаганида, «собиқ шўро тузуми» чиндан ҳам қаршилик кўрсатганида, «Яссавий шеърлари Туркияда босилади-ю, нечун Ўзбекистонда чиқмаслиги керак?» — деган иддао ҳеч натижа бермас эди. Шундай вазиятда Яссавий «Ҳикматлар»ини Туркия нашри асосида қайта чоп этиш қаҳрамонликми?

«Девони ҳикмат»нинг танқидий матнини яратишда И. Ҳаққул Туркия тажрибасини тавсия этади. Бу фикрга у «Юнус Эмро девони» танқидий матнининг яратилиш тажрибасини асос қилиб келтиради. Бошқа соҳани билмадим-ку, хусусан, матншунослик соҳасида биз Туркия «андоза»сига муҳтож эмасмиз. Бизнинг миллий матншунослигимиз ўзига хос ва ўзига мос йўлда уларга нисбатан анча ривожланиб кетган.

Шу ўринда баҳснинг моҳиятига эътиборни қаратайлик. Баҳсдан мақсад ҳақиқатни аниқлаш ва илгари суришдир. Бироқ И. Ҳаққул, бизнинг назаримизда, эътиборни кўпроқ сўзда ёнгишга қаратгандай: «Мақолада (В. Раҳмонов мақоласи — Н. Ж.) оддий, ҳаттоки, хатога йўймаса бўлаверадиган фактлардан ҳам одамни чўчитиб юорадиган даражадаги хулосалар илгари суриладди.

Қул Хожа Аҳмад, Ҳақ сўзини сўзлар мудом,
Ҳақдин ўзга сўзлар БОРИЙ эрмиш ҳаром.

Матншунос иккинчи мисрадаги «Борий»га қарши. Унингча, «оддий китобхон бу сўзни англаёлмай «Навоий асарлари учун қисқача луғат» (Тузувчи: Ботирбек Ҳасанов, «Фан» нашриёти, 1992 йил) китобига боқса, 52-саҳифада ўқийди: Борий — Тангри, Яратувчи. Матндагидай «Борий эрмиш ҳаром», деб ўқилса: «Оллоҳ ҳаром эрмиш», деб ўйлайди ва беихтиёр куфрга кетади... Агар ўша мисра қуйидагидек «й»сиз ёзилса, олам гулистон эди:

Ҳақдин ўзга сўзлар бори
эрмиш ҳаром.

Бу ҳолатда ўқувчи «бори» сўзини «бори — ҳаммаси» маъносида тўғри тушунган бўлади». Шу мантиқ рост ва ишонарли деб ўйлайсизми? Мутлақо ёлғон. Масалани битта «й» ҳал қиладиган бўлса, яна куфрга йўл очилди деяверинг. Ишонмасангиз, «Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати» 1 жилдини очиб, 315-саҳифасини ўқинг: «БОРИ БОРИЙ — Яратган, Худо, Тангри (худонинг нисбатларидан бири)...» Бу ўринда В. Раҳмонов ҳақ. Келтирилган мисрадан «Ҳақдан, ҳақиқатдан бошқа сўзларнинг ҳаммаси, барчаси ҳаром», деган мазмун аниқ-равшан англашилиб турибди. Буни исботлаш учун луғатга мурожаат қилишга ҳеч бир зарурат бўлмаса ҳам, В. Раҳмонов ўзига хос услубидан келиб чиқиб, луғатни ҳам танқид қилиб ўтиш мақсадида, ўз фикрини луғат билан асослаган бўлади. Бу усул И. Ҳаққулга гўё қўл келиб, В. Раҳмоновнинг тагзаминли танқидини тушунмай, ўқувчини луғатбозлик билан чалғитишга чоғланади. Бордию луғатга зарурат туғилганда ҳам, энг ишончли луғатга суянган маъқул эди. Мен П. Шамсиев ва С. Иброҳимов тузган, 1973 йили нашр этилган «Навоий асарлари луғати»ни афзал биламан. Ушбу луғат «Бори» сўзи маъносини у ёқ — бу ёққа тортқилашга асос бермасди. Масалан, унинг 128-бетида сўз қуйидагича изоҳланган: «Бори — Бари, барчаси, ҳаммаси, бариси; яна; ҳаргиз».

Энди баҳс Яссавийнинг:

Пушти имон шариатдур, мағзи тариқ —

мисраси устида кетади. В. Раҳмонов «Пушти имон — имоннинг орқаси» дея ўзига хос дағал услубда гап бошласа-да, фикрини тўғри асослайди: «Тилимиз мантиғида кўпинча бирор тушунчани ичи ва ташини рамзий маънода ифодаласалар мағзу пўст сўзларини қўллайдилар. Хожа Аҳмад Яссавий биринчи мисрада: имоннинг пўсти (териси) шариат, мағзи тариқат демоқчи». И. Ҳаққул гапни яна бошқа томонга буради: «Яссавий имоннинг юзи, усти, тамали шариатдур, демоқчи бўлган бўлса-чи? «Тилимиз мантиғи»да «Мен сенинг етти пуштингни биламан», дейиш нимани англатади? Наҳотки, «етти орқа» ёки «етти кет» дегани бўлса?» Гапни айлантиришнинг нима ҳожати бор? Ҳа, «Мен сенинг етти пуштингни биламан, дейиш «Мен сенинг ортингдаги етти аждодингни биламан», демакдир, вассалом.

«Пушти имон» ва «пўсти имон», И. Ҳаққул айтганчалик, деярли бир хил маънони англатмайди. И. Ҳаққул таъкидлаган: «Имоннинг юзи (ёки зоҳири) шариатдур, ичи (мағзи ёки ботини) тариқат эрур», дегани «Пушти...» эмас, «Пўсти имон шариатдур, мағзи — тариқ»нинг маъносидир. Хато «пўст»ни «пушт» ёзиш ва ўқишдадир.

И. Ҳаққул «умумлашма» чиқаради: «Менимча, эски матн нусхаларига аҳамият бермасдан ўзининг интуицияси ва субъектив қарашларига биноан «хато» топиш ва тузатиш усули ҳам нотўғри, ҳам хавфлидир. Афсуски, шу усулдаги тажрибалар кейинги пайтларда одат шаклини олмоқда». Асло ундай эмас. Бу жумла замирида матншунослик истеъдодига таҳдид ётибди. Илмий шаклдаги бу жумлада ғайриилмий фикр илгари сурилади. Биринчидан, заҳматкаш матншунос В. Раҳмонов «эски матн нусхаларини» синчиклаб ўрганишда катта тажрибага эга. Иккинчидан, у хатони қидириб топмайди, кўз ташлагандан танийди, кўрмай ўтиб кетолмайди ва тузатиш йўлларини кўрсатади. Бу ҳам бўлмаса И. Ҳаққул қоралаган ўша интуиция эвазига. Чинакам мантшунос шундай қобилиятга эга бўлади ва бўлиши зарур. Афсуски, меросимизнинг асл нумуналарини абжирлик билан нашр этаётган кўп даъвогар ноширлар бундай ноёб қобилиятга эга эмас.

Хўш, интуиция И. Ҳаққул айтган даражада хавфли хислатми? Ҳа, агар катта ҳаётий тажрибага таянилмаса ва фақат сезимгагина таянилса, шундай бўлиши мумкин. Ҳолбуки, В. Раҳмоновдаги интуиция камдан-кам одамга насиб қиладиган адабий матн нозикликларини аъло даражада ҳис қилиш, форс-араб тили ва ёзувларини яхши билиш қобилияти — савқи табиий-ку.

Қолаверса, бу савқи табиий катта матншунослик тажрибаси билан такомиллашган. В. Раҳмонов юзлаб қўлёзма манбаларни кўздан кечирганлигини, ўнлаб адабий мерос намуналарнинг ношири, масъул муҳаррири, махсус муҳаррири, асримизда биринчи марта балоғат илми ҳақида ўзбек тилида яратилган «Шеър санъатлари» қўлланмасининг муаллифи эканлигини инкор этиб бўлмайди. Бас, шундай экан, юқоридагидек матншунослик тажрибаси қўлёзма манбани кўрмасданоқ матн хатосини аниқлаш истеъдодини тўла шакллантиради. Сўз — матнлар шаклининг такрорланавериши мияда муҳрланиб қолади. Мана шу муҳр интуицияга асос бўлади. Бундай интуицияга барча матншунос олимлар таянишган ва таянишади. Шундай интуицияси бўлмаган матншунос — матншунос эмас. Лекин бу — қўлёзма манбани кўрмай туриб хулоса чиқариш мумкин, деган гап ҳам эмас. Албатта, интуиция ёрдамида аниқланган маълумотни қўлёзма манба асосида текшириб кўриш шарт.

И. Ҳаққулнинг «буроқсувор» сўзи ҳақидаги баҳсига ҳам ўзини оқлашдан бошқа зарурат йўқ эди. В. Раҳмонов бундай мубоҳаса юритган: «Ушбу нашрда қизиқ ҳолат: матнчи бир сўзни гоҳ тузук, гоҳ бузуқ ҳолатда кўчиравера-ди. Чунончи, қуйидаги ҳолатда «буроқсувор» сўзини тўғри ўқиган ноширимиз —

Оллоҳ айтур ошиқларим буроқсувор,
Ҳақ зикрини айтганларга раҳмат ёғар —

навбатдаги байтда бу сўзни мазмунга хилоф тарзда ўқиган:

Ул мақомни тавҳид отлиғ дарахти бор,
Соясида ошиқ қуллар буроқ — суяр.

Афтидан, буроқсуворлар энди дарахт соясида буроқларини суяяптилар, шекилли...»

Муаллифнинг «буроқсувор» сўзи ёзилиши ҳақидаги фикри тўғри. И. Ҳаққул эса яна «олиб қочади»: «Буроқсувор — буроқ минган, буроқ мингувчи дегани. Яссавий инончида чин ошиқлар — буроқсуворлар: «Оллоҳ айтур ошиқларим буроқсувор». (Тўғри — Н. Ж.) В. Раҳмоновнинг тавсия ва киноясига қараганда, у Буроқни фақат бир маънода — Меърож тунида Пайғамбар миниб самога кўтарилган от маъносида англайди. Акс ҳолда, ошиқ қуллар — буроқ суярлар, яъни ишқпарастлар бўлиши мумкинлигини дарҳол хаёлдан ўтказарди. Чунки Абдул Аъло Афифий шарҳлаганидек, мутасаввифларнинг «йўлчиликларида уларни Оллоҳга етказадиган «Буроқ» илоҳий ишқ эрур. Масжид Ақсо — Нур ва Ҳақдур...» (Бу гап сўзнинг асли «буроқсуяр» эканлигини асослаёлмайди. Афифий бекорга овора қилинган — Н. Ж.). Биз бунинг билан «буроқсуяр» хатосиз ёзилган демоқчи эмасмиз. «Буроқсувор» деб кўчирилганда ҳам барибир хато бўларди, демоқчимиз». Бир неча жумла оралиғида И. Ҳаққул талқинида «буроқсуворлар» — «чин ошиқлар» мақомидан «ишқпарастлар» тоифасига туширилади. Ишқпараст — чин ошиқ эмас, албатта. Чинакам, комил ошиқ эса айнан Меърож тунида Буроқ воситасида Оллоҳ ҳузурига кўтарилган пайғамбар Муҳаммаддир. Буроқсувор айнан унинг сифатидир. Адабиётда пайғамбарнинг буроқсуворлик сифати ошиқлар образига кўчган, яъни мажозий тус олган.

«Тасаввур қилинг, — дейди И. Ҳаққул давом этиб, — «Тавҳид отлиғ» улкан бир дарахт: Унинг соясида ошиқ қуллар буроқларига миниб ўтиришибди. Ахир, бу «дарахт соясида буроқ сўйиш» билан қарийб тенг мантиқ». Энди В. Раҳмоновдаги «суямоқ» феъли И. Ҳаққулда «сўймоқ»қа айланди. Бунда асл матнда йўқ, «ўтиришибди» деган ҳолат ҳам «кашф» этилган. Таажжубланарлиси яна шундаки, ҳамма нарсани образли тушунадиган олим ушбу байтни жўн тушуниб, жўн шарҳлаяпти. Шундай тушуниш кейинги жумлаларда ҳам давом этади: «Аслида биз буроқ эмас, «бориқ» ёзганмиз. Соядаги киши нимага интилади, нимани севади: нур ва ёруғликни. Ўша йигирма тўққизинчи ҳикматнинг биринчи сатри «Тажаллийнинг мақомидир ажаб мақом», дея бошланиши ҳам: «Соясида ошиқ қуллар бориқ суяр», деб ўқилишини қувватлайди. Нур, шуъла маъносини ифодаловчи «бориқ», бориқа» эса туркий шеъриятда тез-тез учрайди. «Бориқсуяр»ни биз илоҳий нурни тилар, нурга интилар мазмунига эга деб ҳисоблаймиз». Жуда кизиқ. Сўзни хато ёзиш — бир хато. Тўғри шакли кўрсатилса, тан олмаслик — иккинчи хато. Сўзнинг нотўғри шаклини ўйлаб топиш — учинчи хато. Ўйлаб топилган нотўғри сўзнинг матнга мувофиқлигини атторнинг қутисида йўқ гаплар билан асослашга чираниш — тўртинчи хато... Ўйлаб топилган сўзни бир ўринда ажратиб, бошқа ўринда қўшиб ёзиб тақдим этиш — яна ғалат. Бу аҳвол «санамай саккиз» деган В. Раҳмонов эмас, балки И. Ҳаққулнинг ўзи эканлигидан далолат беради. Бу Яссавийни юзаки тушуниш ва тушунтириш намунаси. Кундай равшанки, «тавҳид отлиғ дарахт» ибораси моддий эмас, маънавий тушунчага эга. Азим дарахт ва унинг сояси рамзий-бадиий маънога эга, «бориқ», «бориқа» сўзлари бу матнга асло ёпишмайди. «Бориқ», «бориқа» сўзлари ҳақидаги фикр ҳам асоссиз. Бу сўзлар Аҳмад Яссавийнинг ўз «Ҳикматлар»ида мутлақо учрамайди. «Буроқ», «буроқсувор» сўзлари эса Яссавий ва туркий-ўзбек шеъриятида кўп учрайди.

И. Ҳаққул В. Раҳмоновнинг Алишер Навоий «Мукаммал асарлар тўплами» ҳақидаги фикрларини келтириб, унга жавобан: «Беш-ўнта имловий хато ёки изофа ноқисликларини топиб фарёд этиш, Абдулла Қаҳҳор таъбири билан айтганда, «гугурт чақилганда ҳам дунёга ўт кетди», деб дод солиш билан тенгдир», дея писанда қилади. А. Қаҳҳорнинг нодир сўзлари ўринсиз келтирилган. Ушбу девонлар матни ва «Девони ҳикмат» нашрида «беш-ўнта» эмас, юзлаб нуқсон учрайди.

«Мақтанчоқликка йўйилмаса, — дейди И. Ҳаққул, — муҳтарам матншуносимизга жиндак тасалли бўлар деган умид ила бир фактни эслатмоқчимиз: «пала-партиш усул»да тайёрланган шу китоб сўзбоши, бир томонда ўзбекча, бир ёнда усмонли туркча матн билан 1995 йили Истанбулда босилиб чиқди». Бунинг нимаси мақтанарли? Бугунда кўп жиҳатдан дунё мамлакатларидан орқада эмаслигимиз аён бўлиб қолди-ку. Истанбул нашри, айниқса, Анқара нашри асосида ўзбек тилида қилинган нашрнинг Истанбулда чоп этилган нусхаси биз учун мезон бўла олмайди.

Аҳмад Яссавий «Ҳикматлар»ининг кейинги тақдири қандай бўларкан? Шояд, И. Ҳаққул ваъда қилганидай бўлса: «Биз ҳозир «Девони ҳикмат»нинг изоҳли бир нашрини халқимизга етказиш учун иш олиб бораётирмиз. Бунда беғараз айтилган ҳар бир фикр-мулоҳаза, билимдонлик ва самимият билан кўрсатилган камчиликларнинг бирортаси ҳам эътиборсиз қолдирилмаслиги шубҳасиздир». Аммо ношир ўз баҳси билан шубҳага асос қолдирган. Билимдонлик билан кўрсатилган камчиликларни рад этган ношир янги нашрда ўзлигини енгиб, уларни тузатармикан? Биз бу йўлда И. Ҳаққулга Яссавий ҳазратларининг ўзларидан мадад тилаймиз.

Одил ЁҚУБОВ

УМР САБОҒИ

Ёднома

Саъдулла Кароматов ҳаётининг энг бахтли онларига ҳам, энг оғир дамларига ҳам гувоҳман.

Бахтли онлари — унинг журналистика соҳасида жавлон уриб, бутун вужуди, ақли заковати, истеъдоди — бари-барини шу ишга бағишлаган йилларига оид эди.

Саъдулла Кароматов асли адабиёт ўқитувчиси бўлган. Лекин ўша пайтлардаёқ газеталарга хабарлар, кичик-кичик мақолалар, бадиий лавҳалар ёзиб юрган. Ёш ўқитувчининг журналистикага меҳри ва бу соҳада ўзига хос истеъдоди уфуриб турганини сезган таниқли адиб ва муҳаррирларимиздан бири уни газетага ишга таклиф қилган. Ёшлигида одамга яхши одамнинг биттагина турткиси, илиқ сўзи, меҳрибонлиги кифоя. Унда қанот пайдо бўлади, ўзини бамисоли бургут сезиб, осмони фалакка парвоз қилади. Ана шундай яхши одамнинг назарига тушган ёш адиб, «Қизил Ўзбекистон» (ҳозирги «Ўзбекистон овози») газетида ўз иқтидорини намоён қилиш имкониятига эга бўлган.

Собиқ «Қизил Ўзбекистон»га кўп йиллар муҳаррирлик қилган таниқли ёзувчи Мақсуд Қориевнинг гувоҳлик беришича, сал ўтмай уни газетанинг котибиятига ўтказадилар. Бир неча вақт Саъдулла Кароматов, ўша маҳалда айтгани айтган, дегани деган бўлган, бу газетанинг масъул котиби вазифасини бажаради. Бу ишда ёш адибнинг нафақат қалами чархланади, балки ташкилотчилик қобилияти ҳам намоён бўлади. Бу ҳол фақат адабий жамоатчиликнинг эмас, ўша давр раҳбарларининг ҳам эътиборини тортади-ю, Саъдулла Кароматов «Тошкент оқшоми» газетасига бош муҳаррир этиб тайинланади.

Мен унинг «Тошкент оқшоми»даги фаолияти, агар таъбир жоиз бўлса, ўз газетасининг ҳақиқий ватанпарвари, ишбилармони сифатидаги фаолияти ҳақида гапиришдан аввал адиб сифатида тилга туша бошлагани тўғрисида ҳам икки оғиз айтиб ўтишни лозим кўраман.

Кўпчилик ёш адиблар каби Саъдулла Кароматов ҳам ўз ижодини кичик ҳикоялардан бошлаган эди. Бу ҳикояларнинг асосий мавзуи табиат, муҳаббат эди. Кейин муҳаббат ҳақидаги ҳикоялардан ижтимоий салмоқли мавзуларга, жумладан уруш ва уруш орқасида халқимиз кўрсатган жонбозликларни тасвирлашга, ҳақиқий халқ қаҳрамонларини улуғлашга киришди. Бу қиссалар аввал ўзбек китобхонларининг назарига, кейин адабий танқидчиликнинг тилига тушди. Сал ўтмай рус тилига таржима қилиниб, Москвадаги ҳарбий нашриётда чоп этилди, ҳатто шу нашриётнинг «Олтин ханжар» мукофотига ҳам сазовор бўлди.

Тўғрисини айтсам, ҳозирги талабларга қиёс қилсак «Олтин ханжар» жудаям катта мукофот ҳам эмас эди. У ўша замон империя армиясининг адиб ва журналистларни ўзига тобе қилиб олиш учун ўйлаб чиқарилган ўзига хос бир илмоғи эди. Бироқ барчамиз каби ожиз банда Саъдулла Кароматов уйига борган пайтларимизда (у ниҳоятда меҳмондўст эди) бу ўйинчоқни белига тақиб олиб, ғурурланиб қўярди.

Энди газетага қайтайлик. Адолат билан айтганда Саъдулла Кароматов муҳаррирлик қилган вақтда «Тошкент оқшоми» республикамиздаги энг яхши газеталардан бирига айланди (Менинг бу баҳоим бошқа муҳаррирларнинг ҳамиятига тегмас, деб умид қиламан, чунки мен ўзим ҳам ўша пайтлари «Адабиёт ва санъат» газетасининг муҳаррири бўлиб ишлаганман).

Маълумки, ҳар қандай газетанинг обрў-эътибори унинг журъатига — ҳаёти, долзарб масалаларни кўтариб чиқа олишига, газетхонларнинг дилидаги гапларни топиб айта олишига боғлиқ. Атрофига қалами ўткир, истеъдодли журналистларни йиға олишига, газетада чоп этилаётган материаллар учун масъулиятни бўйнига ола билишига боғлиқ.

Бу соҳада Саъдулла Кароматов бугунги журналистлар учун ҳам намуна бўладиган анча-мунча ишларни қилди. Лекин сал ўтмай, агар ёдимдан чиқмаса 82-йилнинг ўрталарида Саъдулла Кароматов газетадан Ёзувчилар уюшмасига ўтди, котиб бўлиб сайланди. Бу ишни у ўз ихтиёри билан қилдими, йўқми, мен бу саволга жавоб беришдан ожизман, лекин анча вақт газетадан кетгани учун ўксиб юргани ҳамон ёдимда. Табиатан ишчан, ҳаракатчан одам Ёзувчилар уюшмасида ҳам ўзини кўрсатишга, қўлидан келган яхшиликларни қилиб, дуо олишга уриниб кўрди: қўлёзмаларни кечиктирмай ўқиди, муҳокамалар уюштирди, мажлисларда раислик қилди ва ҳоказо ва ҳоказо. Лекин тўғрисини айтсам, омади юришмади. 1983 йили кузда республикамизнинг собиқ раҳбари Ш. Рашидов оламдан ўтдилар (Илоё тупроғи юмшоқ бўлгай). Собиқ империяда ғимир-ғимир бошланди. Бизга катта жазо отрядлари бостириб келди-ю, «ўрмонга ўт кетса ҳўлу қуруқ баробар ёнади», қабилида иш кетди. Гдлянчилар тўдаси бостириб келди: «Ўзбек иши» деган ўйдирма тарқалди. Надоматлар бўлсинким, ўша даврда раҳбарлик ишларига тасодифан кўтарилиб қолган бизнинг собиқ раҳбарларимиз қўрқоқлиқ қилиб, уларга жиловни бериб қўйди. Натижада, юртимизда мисли кўрилмаган ноҳақликлар, бўҳтонлар бошланди. Минглаб кишилар тўғри-нотўғри ҳибсга олинди. Матбуот хазон бўлди. Адабиёт соҳасида бу ҳолат шунчалик авж олдики «ким» 70—80 йилларда кўзбўямачи ва фирибгар раҳбарларни мақтаган», дея уларни фош этиш жараёни бошланди. Шунда тегирмонга биринчилардан бўлиб марҳум дўстимиз Саъдулла Кароматов ташланди.

Гап шундаки, ўша йиллари марҳум адибнинг «Олтин қум» деган романи чоп этилган эди. Бу асар ўша даврдаги талаблар, қолиплар асосида ёзилган бўлиб, унда Бухоро чўлқуварларининг ҳаёти ва меҳнати тасвирланган эди. Ёзувчига сен ўша йиллари Бухоронинг қамалган собиқ котиби образини яратгансен, уни мақтагансен, деган айб қўйилди. Куракда турмайдиган, адабиёт қонун-қоидаларига сира тўғри келмайдиган (романда область раҳбарининг исми батамом бошқа эди!) бу ножиддий айб жиддий тус олиб, раҳматлик ҳамма доклад ва мажлислар «қаҳрамони»га айланиб қолди.

Марҳум ёзувчи бу ноўрин, бўҳтон гаплардан жуда қаттиқ изтироб чекарди. Биз унинг дўстлари, жумладан, каминаи камтарин қанчалик тасалли бермайлик, юпатмайлик, бу адабиёт қонунларига зид бачкана айбномалар тез орада унут бўлишини қанчалик уқтирмайлик, у ҳеч тасалли тополмас, куйиб-қовурилиб гапиргани гапирган эди.

Тез орада у касалга чалинди, мадорсиз бўлиб қолди. Биз касалхонага ётиши зарурлигини қанча уқтирмайлик, қайсар одам, сира бунга кўнмай юрди. Тез орада биз кутган машъум хабар етиб ҳам келди...

Дўстимиз ва биродаримиз, истеъдодли ёзувчи, моҳир журналист Саъдулла Кароматовнинг умри шу жиҳатдан сабоқ бўлдики, биз ҳар қандай инсоннинг, айниқса салоҳиятли ёзувчининг қалби ниҳоятда нозик бўлишини унутмаслигимиз ва шунга қараб иш тутишимиз даркор экан.

Ёзувчи Саъдулла Кароматов Ўзбекистон халқ шоираси Зулфия билан (80-йиллар).

Икром ИСКАНДАР

ЎЙИН ТУШГАН КАПАЛАК

* * *

Бўйқизгина кун нурида чувоқлайсан,
бу ҳуснингда офтобни ҳам сувоқлайсан.
Кулгуларинг — чўчиб учган кафтарларга
сочиш учун юракларни увоқлайсан.
Куртаклардан, боғдан яшил бод келади,
боғ ортидан, бод қаърида дод келади.
Товонингни қитиғлайди ғўра майса,
сочларингга рўмол-пўмол ўрамайсан.
Чорбоғингнинг дарчасидан ташқарига
мўралайсан, онангдан ҳам сўрамайсан.
Ташқарида дупир-дупир от келади,
ўзингни ол, от ўйнатиб ёт келади.
Овулингнинг оловисан — овунасан,
қачон бедард шўхликлардан совунасан?
Токай тунлар вужудингга армонлармас,
фақатгина чарчоқларни ёвунасан?
Деразангни чертиб-чертиб бодлар келар,
улув тортиб бод қаърида додлар келар.
Тонгда додлар паст келганда наволардан,
симириб қол таниш ҳиддан, ҳаволардан.
Ўтган-кетган бош суқади уйларингга,
тотиш учун тўйга келган ҳалволардан.
Ташқарида дупир-дупир отлар келар,
чиқиб юрма, от ўйнатиб ётлар келар.

* * *

Келасан...
Ҳаяжонга ғарқ бўлар дарё,
абир исларингга чўммиш ҳар ёни.
Юзингда ювилиб тушган томчилар
ёмғирдай поклайди дарёни.
Девонадил, шўрлик дарё-ей,
мавжланади, авжланади, эсдан оғади.
Билгани шул, дунёдаги энг қисқа ёмғир
атиги уч бора ёғади.

* * *

Бўйи
сановбар, гулгуним,
кўнглимнинг боғини кезмаган
шамолдан олади улгуни,
гўиё ҳолимни сезмаган
кўйи
сайр этар боғини,
бошини мен томон эгмайди.
Тупроқдай хор бўлгум соғиниб,
товони бағримга тегмайди.

Бўйи
атиргул, гулгуним,
гирдо гирд таралар, сочилар.
Касб этар ўзига кулгуни,
кулади — гуллари очилар
Ўйи
қуюлар, бул куним,
юрагим-лим тўлган косадир.
Қачон бул косадан гулгуним
гуллари чанқоғин босади?

* * *

Ҳовлида, хуш ҳавода
кун нурига бўй чўзган,
озоддил турналар-ла
лак-лак фалакка палак
отган гуллар бўйини
тўтиё айлаб кўзга,
қўшиқларни тинглаган —
ўйин тушган капалак,
ўйинга ҳам олмайсан
осмонсизлик қаърида
ҳатто бир титроқ шамнинг
қуёш каби ёнишин,
тингламассан ҳув пастак
деразадан нарида
тувакдаги гулларнинг
хонанишин хонишин.
Ўйнаб учган капалак...

* * *

Бевафойим, мийиғингиз тўладир ҳали
писандаю кулгуларга, киноянгизга.
Писанд этмай тағин,
муҳтож ҳимоянгизга —
юрагимда чоғланасиз ўт ёндиргали.
Ўзингизга қайта-қайта беражаксиз зеб,
ай, ёр, айёр кўзингизда умидми, таъма?
Мен-ку сизни бевафо деб ёзғирмоқдаман,
ахир кимдир ёзмоқдадир вафодорим деб...
Бевафойим...

ҚИЗИҚЧИЛАР САРДОРИ

Юсуфжон қизиқ Шакаржон ўғли 1869 йили Марғилонда, косиб оиласида таваллуд топди. Аллоҳ таоло инъом этган истеъдод туфайли 12 ёшидаёқ қизиқчи бўлиб элга танилди. 1880 йили қўқонлик машҳур Зокир қизиқ гуруҳига қўшилиб, Саъди Мақсум мактабида қизиқчилик, аскиячилик сирларини обдон ўрганиб, камолга етди. Орадан ўн йил ўтиб, Марғилонда қизиқчилар гуруҳини ташкил этиб, унга ўзи бошчилик қилди. 1917 йилгача бу қизиқчилар гуруҳи ўзининг бетакрор чиқишлари билан элга танилган. Юсуфжон қизиқ Русиянинг пойтахти Петербург шаҳрига бориб қизиқчилик дастурлари билан боёнларни ҳам лол қолдирган.

Марғилонлик қизиқчилар Хива хони ва Бухоро амирининг саройларидаги базмларда ва халқ сайлларида ҳам томошалар кўрсатиб, кўпчиликнинг олқишига сазовор бўлишган.

Юсуфжон Шакаржонов фақат қизиқчи бўлибгина қолмай, ўзбек миллий рақсининг билимдон устаси, лапарлар ижрочиси ҳам эди. У биргина «Тановар» рақсининг 13 хил услубини биларди, ижро этарди ва раққосаларга ҳам ўргатар эди.

Кейинчалик машҳур халқ артисти бўлиб дунёга танилган Тамарахоним дастлабки таълимни шу устадан олган. 1939 йили Катта Фарғона канали қурилишида ҳам Юсуфжон қизиқ баракали хизмат қилди.

Уста ўзининг кўп йиллик ижодий фаолияти даврида кўплаб муносиб шогирдларни вояга етказди. Сулаймон Қори, Усмон қизиқ, республикада хизмат кўрсатган артист Охунжон қизиқ Ҳузуржонов ана шундай шогирдлардан бўлиб, улар умрларининг охиригача халқни кулдириб, баҳри-дилини очиб ўтдилар.

Ота изидан бориб қизиқчилик ва аскиячилик маҳоратини эгаллаган, халқимизга кўп йиллар хизмат қилган устанинг фарзандлари — Зайнобиддин, Мадаминжон Юсуповлар ҳам моҳир кулги усталари эдилар.

Устоз қизиқчи Юсуфжон Шакаржонов 1937, 1951, 1959 йилларда Москвада ўзбек адабиёти ва санъати декадаларига қатнашиш шарафига муяссар бўлган.

«Қўшиқлар парвоз этади» ҳужжатли кино филмида устанинг ёрқин образи тасвирланади. Бу филм Олтин фондимиздан жой олган.

... 1958 йил 27 сентябрда устоз Юсуф қизиқнинг 90 ёшлик тўйи бутун республикамиз бўйлаб кенг нишонланган эди. Устоз санъаткор 91 ёшида орамиздан кетган бўлса ҳам унинг хизматлари халқимиз қалбидан, тарихимиз саҳифаларидан ўрин олган. Фарғона вилоят мусиқали драма театрига Юсуфжон қизиқ номи берилгани билан марғилонликлар ҳар қанча фахрланса арзийди.

Ҳамид УСМОНОВ,
меҳнат фахрийси

СУРАТДА: (Биринчи қаторда чапдан ўнгга): машҳур созанда Аҳмаджон Умрзоқов; кўплаб аскиячи ва қизиқчиларга устозлик қилган, машҳур сўз устаси Юсуфжон қизиқ Шакаржонов.

Иккинчи қаторда: (чапдан ўнгга) ажойиб қизиқчи, Ўзбекистон халқ артисти Соиб Хўжаев; машҳур созанда, бастакор, аскиячи, Юсуфжон қизиқнинг яхши кўрган шогирди, Ўзбекистон халқ артисти Ғанижон Тошматов; аския шинавандаси, Тошкентдаги Автомобил ҳайдовчиларини тайёрловчи мактабни кўп йиллардан бери бошқариб келган Салоҳиддин Муҳиддинов; қизиқчи ва аскиячи, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Охунжон қизиқ Ҳузуржонов.

Сурат Ғанижон ТОШМАТОВнинг архивидан олинди

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТ!

Азиз кулгисеварлар!

Аввал хабар қилинганидек, халқимизнинг маънавий қадриятларини камол топтириш, анъаналаримизни асраб-авайлаш, халқимиз орасидан етишиб чиқаётган ёш қизиқчи ва аскиячиларни кашф этиш, уларни она - Ватанга, истиқлол ғояларига садоқат руҳида тарбиялаш, анъанавий халқ оғзаки ижодини янада ривожлантириш мақсадида

«ЎЗБЕКНАВО» гастрол-концерт бирлашмаси, Фарғона вилояти ҳокимияти ва «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газета таҳририяти

1998 йилнинг 17—19 июл кунлари Марғилон шаҳрида Юсуф қизиқ Шакаржонов номидаги қизиқчи ва аскиячиларнинг 1-республика кўрик-танловини ўтказади.

ЎХШАШ АДИБЛАР

Таниш-билишлар «Шайтанат»нинг муаллифи бўлмиш ёзувчи Тоҳир Маликка «Сиз таниқли адиб Саид Аҳмадга жудаям ўхшайсиз» дейишарди. Ҳазилкаш ёзувчи эса бу гапни «Йўқ, мен Саид Аҳмадга эмас, Саид Аҳмад ака менга ўхшайди» дея ўзича таҳрир қилиб юрарди. Бу гаплар қулоғига етиб боргач, Саид Аҳмад бир куни Тоҳир Маликни ўртага олади:

— Сен бола, нега бунақа деяпсан ўзи?

— Рост-да, мен сизга ўхшасам саксонга яқинлашган чол бўлиб қоламан-ку, тўғрими?

— Ҳмм, умуман тўғри, хўш, нима демоқчисан?

— Агар Сиз менга ўхшасангиз, энди қирққа кирган қирчиллама йигит бўлиб қоласиз!

— Э тилингга шакар, ўғил бола, — дейди Саид Аҳмад хурсанд бўлиб. — Майли, доимо шундай деб юравер, айниқса хотин-қизлар олдида кўпроқ гапир.

ЭЛЛИК ЙИЛЛИК ОШҚОВОҚ

Тоҳир Маликнинг китоб ўқишни, жон койитишни ёқтирмайдиган бир танбал мактабдош дўсти бор эди. У ҳар гал ёзувчи дўстини кўрганида «Китобни кўп ўқиганинг учун бошинг оғрийди, мана мен — китоб ўқимайман — бошим ҳам оғримайди», дея ўзича «маслаҳат» берар, Тоҳир ака эса «Шошмай тур ҳали, сени бир боплайки...» дея қулай фурсат кутиб юрар эди. Ниҳоят, шундай фурсат келади.

Бир куни ўз уйида дўстини сомса билан сийлаётганда ўша мактабдоши гап орасида Тоҳир Маликка шундай дейди:

— Ошқовоқ яхшироқ жойда сақланса бир йилда ҳам айнимас экан.

— Сен бир йиллик ошқовоқни гапиряпсан, мен сенга эллик йиллик ошқовоқни кўрсатишим мумкин, — дейди Тоҳир Малик тагдор қилиб...

— Фантаст ёзувчисан-да, муболағани ҳам қийворасан! — дейди нимкосани пайқамаган мезбон.

— Муболаға эмас, истасанг ҳозироқ кўрсатишим мумкин.

— Майли, кўрсата қол, қани ўша ошқовоқ?

— Ана, елкангда турибди!

— Ҳали менинг каллам сенга ошқовоқ бўлиб қолдими?

— Китоб ўқимайдиган бирон-бир ақлли, жўяли гап айтмайдиган калланинг ошқовоқдан нима фарқи бор?

От тепкисини от кўтаради — бир-бирига ҳадди сиғадиган эски дўстлар гоҳо шундай ҳазиллашиб туришарди.

БОШҚА ХОТИН

Бир куни институтда узоқ йиллар муаллимлик қилиб келаётган олим ва таниқли шоир Исмоил Тўлакка ҳамкасб ёш домла илтимос билан мурожааат қилади:

— Исмоил ака, келинингиз ўзимизда сиртдан ўқийди, эртага сизга имтиҳон топшириши керак экан. Ўзи оғироёқ, туғруқхонада, шунга, илтимос энди...

Ёш домла ўзича ийманган бўлиб, сумкасидан хотинининг синов дафтарчасини олади.

— Ҳай, майли, бунақа экан, нима ҳам дердик, — деб шоир дафтарчага баҳо қўйиб беради.

Орадан уч-тўрт ой ўтар-ўтмас ўша ёш домла яна илтимосини такрорлайди — бу гал ҳам хотини туғруқхонага кетган бўлади.

— Менга қара, ҳой бола! — дейди шоир тутоқиб. — Хотин киши бир йилда неча марта туғади ўзи?

— Биламан, домла, биламан, аммо буниси бошқа хотиним-да!..

Шодмон ОТАБЕК

ЮСУФЖОН ҚИЗИҚ МЕРОСИДАН

КУЛГИДАН БОШҚА...

Бир куни Юсуфжон қизиқнинг уйига ўғри тушибди. Ўғри шошиб-пишиб уйини тинтиб чиқибди, аммо ҳеч вақо тополмабди. Ҳафсаласи пир бўлиб бошқа хонага ўтибди. Эшик тирқишидан қараб турган қизиқ ҳеч нарса тополмай қуппа-қуруқ чиқиб кетаётган ўғрига:

— Ассалому алайкум, иним! Эшик бу ёқда эдию, сиз бўлсангиз овора бўлиб деразадан тушиб ўтирибсиз-а. Хўш, хизмат, — дебди.

— Шундай ўзим, сизни бир кўргим келувди, — дебди ўғри.

— Бўлмаса, мана бу ерга ўтириб, азиз меҳмоним бўлинг, — дебди Юсуфжон қизиқ ва ўғрини кўрпачага ўтказиб, ўзи хонанинг ичида у ёқдан бу ёққа юра бошлабди, ўғрига ўхшаб ҳаммаёқни титкилаб чиқибди. Ҳеч нима тополмай бошқа хонага ўтибди. Бир оздан кейин қайтиб чиқиб:

— Мени авф этинг, иним, бу уйдан сизга ўхшаб мен ҳам ҳеч вақо тополмадим, бир меҳмон қилмоқчи эдим, э, афсус, — дебди.

Ўғри қизиқнинг қилиқларида нақд ўзини кўриб, бирдан шарақлаб кулиб юборибди.

— Ана иним, бу хонадондан кулгудан бошқа ҳеч нарса тополмайсиз, — дебди қизиқ.

АЙБ — ОНАСИДА

Юсуфжон қизиқ сигирни олиб қолиб, бузоғини сотмоқчи бўлибди. Бузоқни етаклаб тор кўчадан катта йўлга чиққунча терга ботиб кетибди. Бузоқ юрмай роса қийнабди. Қизиқ охири бузоқни кўчада турган болага ушлатиб қўйибди-да, уйига қайтиб кириб, сигирни савалай кетибди.

— Ҳой, уста, нега бечора сигирни савалаяпсиз? — деб сўрабди девордан қараб турган қўшниси.

— Ҳамма айб онасида, — дебди Юсуфжон қизиқ. — Бузоғини тарбия қилганида шунақа қайсар бўлмас эди...

ТЎЙГА АЙТМАЙМАН

— Мен уйлансам икки кишини тўйга айтмайман, — дебди ёш Юсуфжон.

— Кимларни айтмайсиз, — сўрашибди оғайнилари.

— Дадам билан бувимни.

— Ие, нега уларни айтмайсиз?

— Чунки улар ҳам тўй қилишганида мени айтишмаган.

САРТАРОШ ДЕБ, ГЎРКОВГА...

Уста Тошкентга сафар қилган экан, соқоллари ўсиб кетиб шаҳардаги сартарошхоналардан бирига кирибди.

Сартарош устани илиқ кутиб олибди.

— Эй, келинг меҳмон, келинг, марҳамат.

— Бўшмисиз, уста?

— Бўш бўлганда қандоқ, қани курсига ўтирсинлар. Бу деймап, меҳмонга ўхшайсиз?

— Ҳа, Марғилондан келувдик.

— Ҳай-ҳай, ажойиб шаҳарларинг бор-да!..

— Кўрганмисиз?

— Кўрганмиз. Ўзингиз Тошкентга биринчи келишингизми?

— Йўқ, олдин ҳам келганман. Қадрдон дўстларимни бир кўриб кетай деб келувдим.

— Дўстларингиз ким, балки уларни мен танирман? — дейди уста.

— Сағбонлик Содиқ сандиқчи...

— Э, таниганда қандоқ, яхши одам эди, раҳматли, ўтган йили жойига қўйдик.

— Шохўжа қандолатчи бўларди...

— Ҳа-ҳа, Шайхонтоҳурдаги қандолатчи-да! Қишда қазо қилдилар!

Уста лунжининг тагидан фотиҳа тортибди: «Худо раҳмат қилсин».

— Яна айтинг-чи?

— Жангобда Раҳимқул чойхоначи бўларди...

— Ажойиб йигит эди-да, авария бўлиб...

— Э, тўхтанг, — дебди уста шартта ўринларидан туриб, — кечирасиз, мен сартарошгамас, гўрковга учраб қолибман шекилли...

ОҒЗИДАН ЧИҚҚАНИГА ҚАРАБ...

Кунларнинг бирида беклар, уламолар ифторга йиғиладиган бўлишибди. Саъди Махсум ёш Юсуфжоннинг қўлига офтоба ва дашшуни бериб, шундай дебди:

— Офтобага илиқроқ сув ол, олий зотларнинг қўлларига сув қуясан. Энг аввал тўрда ўтирган мингбошига бор. Агар ул зот «Таҳоракаллоҳу»ни ўқисалар, сен «валака мисли золика» дейсан, агар «Саломат бўл» десалар, «Ўзлари ҳам саломат бўлсинлар» дейсан. Хуллас, оғизларидан чиққан сўзга қараб жавоб қайтаргин, ўшшайиб чиқсанг уят бўлади, — дебди.

— Хўп уста, оғизларидан нима чиқишига қарайман-да, — дебди қизиқ.

Юсуфжон қизиқ офтобага қайноққа келиб қолган сувни қуйиб, тўғри мингбошининг олдига боради. Мингбоши енгларини шимариб, қўлларини тутади. Юсуфжон сувни қуйиши биланоқ, мингбошининг қўли куйиб: «Ух-ух, ҳа, жувонмарг бўл-а, жувонмарг бўл!» — дейди.

Юсуфжон қизиқ ҳозиржавоблик билан:

— Ўзлариям жувонмарг бўлсинлар, тақсир, — деб тавозе билан хонадан чиқиб кетади.

МАРАЙИМБОЙНИНГ ОНАСИ

Юсуфжон қизиқ яшайдиган маҳаллада Ҳасанохун деган бир баттол бой яшаркан. У бераҳм, қўрс, оғзидан боди кириб, шоди чиқадиган одам экан. Юсуфжон қизиқ уни ўлгудай ёмон кўрар, пайт топиб, бир боплаш ниятида юрар экан. Ҳасанохун эса, аксинча, Юсуфжон қизиқни ўзига яқин тутиб, нозик юмушларини унга буюриб турар экан.

Кунларнинг бирида Ҳасанохун қўшни шаҳардаги Марайимбойнинг қизига уйланмоқчи бўлиб, Юсуфжонни совчиликка юборибди. Юсуфжон қизиқ Марайимбойникига бориб кўрса, қиз бир соҳибжамол эмиш. Шундоқ пари увол бўлмасин, дебди-да, шумликка ўтибди.

— Бой почча, — дебди қизиқ, — каминалари мулла Ҳасанохунбойдан элчи бўлиб келдим. Элчига ўлим йўқ, деганлар. Рухсат этсангиз, ул ҳазратнинг илтимосларини баён қилсам.

— Марҳамат, Юсуфжон ака, қулоғимиз сизда, — дебди Марайимбой.

Юсуфжон қизиқ соқолини бармоқлари билан тараб, ерга қараб, териб-териб шундай дебди:

— Ҳасанохунбой ҳазратлари онангизнинг бева қолганларидан хабардор эканлар. Волидаи меҳрибонингизга бирор тан-маҳрам топиб, бош қўштириб қўйиш сизнинг фарзандлик бурчингиз, албатта. Алқисса, агар рози бўлсангиз, Ҳасанохунбой онангизга уйланмоқчилар.

Марайимбой аввалига ҳайрон бўлибди. Ахир онаси Ҳасанохунбойдан бир неча ёш катта-ку. Лекин бу ҳам Аллоҳнинг иродаси деб розилик берибди. Тўй куни белгиланибди. Ҳасанохунбой карнай-сурнай билан келинни тушириб келибди. Кечқурун чимилдиққа кирса, келин ўрнида Марайимбойнинг бева онаси ўтирган эмиш...

ЭҲ, БУ ЎЙИН, БИЛСАНГ, КЎП ҚИЗИҚ, ГОҲ ЮТУҚДАН ШИРИН ЮТҚИЗИҚ...

Францияда футболдан жаҳон биринчилиги якунланишига саноқли кунлар қолди. Яна иккита учрашувдан кейин ҳаммаси аниқ бўлади.

Финалда ўзаро куч синашиш ҳуқуқини қўлга киритган Бразилия ва Франция жамоалари тўғрисида гап юритишдан аввал, чорак финал мусобақаларига бироз бўлса-да тўхталиб ўтайлик. Энг аввало Германия — Хорватия учрашуви тўғрисида.

Бу ўйин, шубҳасиз, чемпионатнинг энг гўзал, энг мукаммал учрашувларидан бири бўлиб қолади. Футбол — бу нафақат спорт ўйини, кучлилар ва маҳоратлиларнинг ўзаро баҳслари эмас, айни пайтда тактик ва психологик жиҳатдан юзма-юз келиш, аниқ ҳисоб-китоб, аниқ мўлжал эканлиги ҳам айни шу ўйинда исботини топди. Футбол стратегиясига доир муаммоларни ечишда санъаткорлик даражасига кўтарила олган ва бу фазилатларини майдонда неча бор намоён эта олган немислар ўйинни ҳамма кўрсатгичлар бўйича бой бердилар. Улар дарвозасига киритилган ҳар учала тўп — кучли мантиққа ҳам эга бўлди. Навқирон ва журъатли хорват командаси «немис машинаси»нинг бизлар илғамаган, бошқа кўп мутахассислар ҳам етарли эътибор бермаган «нозик» жойларини кўра билдилар ва учрашувни қойилмақом қилиб ютдилар.

Бразилия — Дания учрашувида эса бутунлай бошқача манзара юзага келди. Жаҳон чемпионлигини тўрт марта қўлга киритган, таркибида юлдуз ўйинчилари бор бразилияликларнинг таъриф-тафсифи етарлидан ортиқча эди. Аммо данияликлар, гўёки бу таърифлардан мутлақо бехабардай, майдонга ишонч билан тушишди. Олдиларида футбол «шерлари» турганига қарамай, майдонда эркин, уюшқоқлик билан ҳаракат қила бошладилар. Улар бразилияликларга қарата «Сизлар номдорсизлар, кучлисизлар, аммо биз ўзимизнинг нималарга қодир эканлигимизни кўрсатамиз» деяётгандай, тўрт карра чемпионлар дарвозаси томон тўп сурдилар. Айтиш керакки, бу ўйинда Бразилия командаси ўзига хос ўйин кўрсата олмади. Баъзи ҳолларда омад тарозиси данияликлар томон оға бошлагани ҳам сезилиб қолди. Гарчи ўйин жаҳон чемпионларининг ғалабаси билан тугаган бўлсада, данияликларнинг бу учрашувдаги маҳоратлари анча-мунча зерикарли ғалабалардан гаштлироқ эди.

Франция — Италия учрашуви менга зерикарли аммо зарур маърузани эслатди. Кўплар айни шу учрашувни жаҳон биринчилигининг финалига қиёслашган эди. Афсуски ундай бўлмади. Ўн бир метрли жарима тўплари тепиш бўйича францияликлар устун келишган бўлса-да, уларни ғолиб, италияликларни мағлуб дейиш қийин...

Ярим финал учрашувларида биринчи бўлиб майдонга тушган Бразилия ва Голландия жамоалари ўйинидан умид жуда катта эди. Бразилияликларнинг ғалабасига ишонганлар қанча кўп бўлса, голландияликларнинг ютуғидан умид қилганлар ҳам оз эмас эди. Ўйин спорт беллашувидан кўра кўпроқ руҳий-психологик баҳслашувга ўхшаб кетди. Жаҳон чемпионлари бу гал майдонда анча ишончли, нафис ҳаракат қилдилар. Ташаббус кўпроқ улар томонида бўлди. Голландияликлар бўлса, назаримда, ортиқча эҳтиёткорликлари туфайли ғафлатда қолишди. Ўйин тақдирини ўз фойдаларига оғдириш имконияти бор эди. Лекин, негадир сусткашлик қилишди. Оддий бир хато, оддий бир янглишиш бутун учрашув тақдирини ҳал қиладиган бундай пайтларда айнан шундай бўлади.

Бразилияликлар финалга йўлланмани қўлга киритишганидан кейин ҳамманинг нигоҳи Франция-Хорватия учрашувига қаратилди. Бу ўйинда жаҳон чемпионларининг рақиби аниқланар эди. Бу ерда ҳам юқоридагидай ҳолат юз берди. Хорватлар бу галги чемпионатнинг энг ёрқин жамоаси сифатида ўзларини намоён этишди. Ўйинда юзага келган гол ҳолатларига кўра улар учрашувни ютишлари керак эди. Агар шундай бўлганида, рақибларини кутиб турган бразилияликлар бироз сесканишлари турган гап эди. Аммо бундай бўлмади. Омад францияликларга кулиб боқди. Сўнгги ҳал қилувчи учрашувда ҳам Франция жамоасига омад ёрдамга кела оладими ёки йўқми — буни айтиш қийин.

Ҳафталигимизнинг навбатдаги сони нашрдан чиққанида чемпионат байроғи туширилган, янги чемпион олқишларга кўмилган бўлади. Биз эса навбатдаги саралаш ўйинларини кутиб қоламиз. Эндигисида мамлакатимиз жамоаси муваффақиятли қатнашади, бахтли йўлланмани қўлга киритади ва йигитларимиз енг шимариб финал босқичида «Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим. Менинг оёғим эмас, устозимиз Databases Абураимовнинг оёғи» дея тўп суришларини орзу қилиб қоламиз.

Аҳмад ОҒА

Дилдан яйраб кулганга не етсин.

Ўзбекистон Бадиий Академияси маъмурияти ва меҳнат жамоаси Академия раисининг ўринбосари, Ўзбекистон Бадиий Академиясининг ҳақиқий аъзоси Акмал Икромжоновга отаси

Тўражон ИКРОМЖОНОВнинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI
1998 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона телефони— 133-52-91

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00.
Босишга топширилди 21.00.

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Мукаррама МУРОД қизи

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0163. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6